

Butlletí de l'Ateneu Barcelonès

ANY I

BARCELONA, ABRIL-JUNY DE 1915

NÚM. 2

EN SUÑOL, ADVOCAT*

PARLAR d'en Suñol, advocat, és referir-se a una de les seves aptituds més excelses, a l'última concreció de la seva prodigiosa activitat cerebral, al punt central aon convergiren, en els darrers anys de la seva preciosa vida, tots els seus esforços, energies y entusiasmes.

Perquè en Suñol, que assedegat sempre d'un major cultiu espiritual, d'una més ampla, més extensa y més justa visió de les coses, d'un nodriment intel·lectual més abundós, havia passat hores y hores llegint, estudiant, comentant obres històriques, filosòfiques, polítiques, socials y literaries; en Suñol, que, patriota generós, s'havia llençat sense reserves a la lluita per les reivindicacions de Catalunya, acabà, impulsat per raons diverses, tancant-se hermèticament en el seu despatx d'advocat. Y des d'ell, defensant els interessos particulars de la seva vasta clientela, amparant ab sensibilitat esquisida als que li demanaven consell y solució per als més greus y íntims conflictes, anà entregant pròdigament la flor rica y olorosa del seu pensament privilegiat, amatent sempre als múltiples assumptes professionals que l'absorvien sense repòs ni festa, enrunant progressivament el seu migrat organisme.

Quan se n'adonà, ja era tard. Aquell despatx a tot hora ple, aquell evacuar consultes que a voltes s'allargaven com confessió penible y dolorosa, constituïren, en vida, la seva tomba. Prou volgué apartar de damunt seu, al donar-se compte de son estat precari, la pesanta llosa; però els nirvis intoxicats, ja no l'aguantaven.

Tot s'havia acabat. Y aquella llum meravellosa, que abans tot ho aclaría, devingué dèbil, vaga, tremolosa, incerta, fins que s'apagà definitivament. Trista condició humana, la de morir per falliment morbós de lo que havia constituït l'exhuberancia de la nostra vida!

* Tots els treballs que es publiquen en aquest fascicle foren escrits expressament y llegits per a honorar la memoria de n'Ildefons Suñol, en la sessió necrològica que li dedicà l'ATENEU el dia 12 de març de 1915. (N. de la R.)

*

En Suñol reunia totes les condicions per a ésser un advocat eminent. Era, com volia Ciceró, un home bo, capaç d'aconsellar y defensar als seus conciutadans. En Suñol, que posseia sans y rectes afectes, estava, a més, dotat d'una raó claríssima, a la qual sotmetia sempre la crítica dels impulsos afectius; y així, transformant en tendencies racionals els propis sentiments, arribava a aquella hermosa llibertat moral, que es manifesta mitjançant l'hàbit de fer bé, que és virtut.

Aital virtut, a la qual hem de tendir tots els homes per a cooperar dignament a l'armonia social, sostinguda per la Moral y el Dret — modalitats subjectiva y objectiva del compliment del Bé — és de tot punt necessaria als advocats, car essent sa missió la d'interpretar y aplicar les lleis en cas de conflicte, han de saber trobar en la Jurisprudencia, que segons Vico és *idea y realitat*, els elements més adequats per al triomf de la Justicia.

En la vida professional, el coneixereu desseguida a l'advocat bo. Els assumptes del seu despatx són triats, escollits; representen una selecció sistemàtica y curiosa, que ell practica apartant de sa defensa les qüestions mancades d'una base ètica, a les quals, almenys per equitat, puga aplicar-se la llei positiva. L'advocat bo el veureu sempre rodejat del respecte que projecta la serenor de la seva ànima, allunyant els darts de la maledicencia pública. L'advocat bo dignifica la professió, l'exercici de la qual res deu tenir que veure ab aquell baix industrialisme que porta a l'egoïsta, corcat d'esperit, a adaptar el seu consell al guany que del mateix pot pervenir-ne. D'aquesta corrupció de l'advocacia, malhauradament massa certa, en nasqué el costum, que s'atribueix als pagesos, de consultar posant-se en el lloc y cas del seu contrincant.

A l'advocat bo no el trobareu mai traficant per a arrencar, mitjançant il·licituts y actes reprovables, lo que es deu obtenir solsament per la virtualitat de la raó, del dret y de la justicia. En Suñol sentia una fonda y invencible repugnancia a tot lo que pogués semblar mercadeig de les augustes funcions que estan encomenades als Tribunals, als quals rendia vassallatge, no sols per lo que són, sinó per lo que representen y deurién ésser; ell execrava íntimament a tots els deixebles d'Hyspèrides, que degué a una turpitud, més que a la fogositat y persuassió de la seva eloqüencia, l'absolució de l'hermosa Phryné.

*

La capacitat d'en Suñol per a l'exercici de la noble professió d'advocat, no cal pas imposar-la al vostre coneixement a força de paraules apologètiques; tots la coneixem, perquè el seu nom y el seu prestigi s'havien expandit per Catalunya y per Espanya. D'arreu li arribaven consultes, que ell evacuava sempre ab extremada atenció, posant de relleu els seus profons coneixements jurídics y el seu sentit humaníssim, al qual adaptava, en lo possible, la rigidesa de la llei escrita.

Però si a tots ens arribà la veu de la fama d'en Suñol com a jurisconsult, ningú més que els companys tinguérem ocasió d'apreciar en tot son esplendor y riquesa de maticos la rara valua professional de l'home, la memoria del qual ens ha reunit avui. Just és, doncs, que siguem nosaltres els que l'enaltim en aquest acte que l'ATENEU acorda celebrar en homenatge del que fou son preclar President. Jo, sense altre títol que el de company y amic de cor d'en Suñol, m'he encarregat de fer-ho, comptant a la bestreta ab la vostra respectuosa acollida, que bé es mereix el meu noble propòsit.

*

Una de les primeres qualitats que deu tenir l'advocat, és la de saber exposar clarament, diàfanament, el seu pensament, a fi de reduir a lo precís, a lo essencial, els debats judicials, sempre plens d'incidencies que, a voltes, se superposen, y acaben per ofegar els punts de vista capdals.

S'ha dit que qui pensa clar, escriu clar y parla clar; mes això no és pas cert. Molts homes hi ha, de fina percepció intel·lectual, que no saben traduir ab justesa el propi pensament. Ha d'ésser el llegidor o l'oïdor qui, per un esforç més o menys intens, separi de ses paraules lo inútil, lo confós, y en tregui nètes les linies fonamentals, que l'expositor, involuntariament, per defecte d'expressió, havia amagat.

Donar relleu absorvent a allò que constitueix el nirvi de la qüestió, perquè els ulls dels qui han de fallar no puguin sotstreure's a la seva impressió permanent, és una alta qualitat de l'advocat y un dels distintius inequívocs del seu poder persuassiu. En Suñol la posseïa en grau màxim aquesta facultat.

Per més complicada que fos la materia, per agombolats que estiguessin els episodis de la discussió, ell sabia extreure'n hàbilment lo substancial y presentar-ho en poques ratlles a la consideració del jutjador. Era un veritable mestre en l'art de l'exposició.

Recordo ara, y el cito com a model de precisió, un dictamen d'en Suñol, que crec li serví després per a defensar uns plets sobre propietat intel·lectual. No em puc estar de llegir-ne un troç que tracta de les diferencies existents entre el producte patentable y el dibuix y el model de fàbrica, y de les que caracterisen als dos últims (dibuix y model) entre sí. Diu així:

«Diferencias entre el producto industrial patentable y el dibujo o modelo de fábrica.
— El producto es un objeto industrial nuevo que ha de reportar necesariamente una ventaja, un progreso industrial. El dibujo y el modelo no tienen otro fin que el de dar al objeto una forma o decoración especial que lo individualice o lo haga más o menos agradable al consumidor. El producto afecta a la esencia del objeto, a su destino práctico industrial, constituye un verdadero invento, y por esto su monopolio se concede por medio de una patente. El modelo y el dibujo no se refieren más que a la forma

externa del objeto, no constituyen ningún progreso industrial positivo, no son un verdadero invento. Esta distinción clarísima no sólo resulta de la ley, sino que en ella están conformes todos los autores que se han ocupado de este asunto.

Dice Eugenio Pouillet (*Traité théorique et pratique des brevets d'Invention et de la contrefaçon*, pág. 94) : «Aunque el legislador (francés) de 1844 haya guardado silencio sobre este particular, está fuera de duda que según su pensamiento, por otra parte formalmente expresado en la discusión de la ley, los cambios de forma no son susceptibles de ser patentados. No lo ha enunciado en las disposiciones de la ley porque le ha parecido de una evidencia indiscutible... Es claro que sería demasiado fácil convertirse en inventor, demasiado fácil obtener un privilegio, si bastaba disminuir o aumentar las dimensiones de un objeto, variar sus formas o su ornamentación.»

No hay, pues, manera de confundir un producto industrial con un dibujo o con un modelo de fábrica. No obstante, para dejar completamente aclarada la cuestión en nuestro caso particular, es conveniente aun añadir a lo dicho una manifestación respecto a la forma cómo se obtienen ciertos dibujos, y otra respecto al caso en que un mismo objeto pueda ser protegido como producto y como modelo.

Según la ley española el dibujo puede obtenerse por cualesquiera medios manuales, mecánicos o químicos combinados. Es, por tanto, evidente que puede obtenerse por medio de una combinación de los hilos de urdimbre con los hilos de trama. Respecto á este particular, dice Pouillet : «Puesto que hemos establecido que el dibujo era independiente del modo de fabricación : ¿qué importa que haya sido obtenido por tejido o por impresión? La *armure* no es otra cosa que una forma de combinar los hilos de urdimbre con los hilos de trama, de unirlos y de producir así efectos diversos sobre los tejidos. Este efecto de *armure*, destinado únicamente a dar al tejido el sello de la novedad, es, pues, un dibujo de fábrica; estamos tentados de decir que es el dibujo de fábrica en toda su pureza.» (*Traité théorique et pratique des dessins et models de fabrique*, pág. 35.) A continuación cita Pouillet varias resoluciones de los Tribunales franceses, entre ellas las siguientes : «que hay creación de un dibujo de fábrica en el hecho de producir un efecto nuevo por una cierta disposición de los hilos que sirven para el tejido de una tela» (Lyon, 7 de enero de 1862; pág. 36); «que bajo la denominación de dibujo de fábrica, cuya propiedad protege la ley de 1806, debe comprenderse toda concepción o combinación nueva que, considerada en sí misma y abstracción hecha del procedimiento en virtud del cual puede ser aplicada a los tejidos, represente, sea por el empleo de los hilos, sea por la distribución de las líneas o los colores, una configuración distinta y que pueda reconocerse». (Rej, 29 de abril de 1862, pág. 37.)

A pesar de que, según acabamos de ver, el producto industrial y el modelo de fábrica son dos cosas esencialmente distintas, puede muy bien suceder que un mismo objeto sea producto patentable en cuanto entrañe una ventaja, un adelanto industrial, y modelo de fábrica en cuanto a la novedad de su forma. Y aun puede suceder que la forma sea una consecuencia necesaria de la ventaja industrial. Todo esto no quiere

decir, ni mucho menos, que en algún caso puedan ser una misma cosa el producto y el modelo, por más que las cualidades de uno y otro estén reunidas en un mismo objeto. En el primer caso la ventaja industrial del objeto, independientemente de su forma, será patentable; y la forma del objeto, independientemente de la ventaja industrial, podrá ser registrada como modelo. En el caso segundo, cuando la forma sea consecuencia necesaria de la ventaja industrial, sólo podrá pedirse patente para el producto, pero de ningún modo podrá registrarse el objeto como modelo. Dice Allart en su obra *Traité des Brevets d'Invention — Des inventions brevetables*: «El mismo objeto puede ser protegido como producto y como modelo de fábrica. Puede ser que la forma de un objeto esté destinada a su ornamentación y que al mismo tiempo produzca un resultado industrial. Así por ejemplo, un cierre de portamonedas que se distinga a la vez por su mecanismo especial y por su aspecto nuevo. En este caso el inventor tiene derecho a una doble protección: la de la ley de 5 de julio de 1844 y la de la ley de 18 de marzo de 1806; la primera limitada a quince años, y pudiendo ser perpetua la segunda. Pero sucede alguna vez que la forma es la consecuencia necesaria del resultado industrial con el cual se identifica y se confunde. El inventor, en esta hipótesis, ¿podrá, una vez haya espirado el plazo legal de su patente, reivindicar aún su modelo de fábrica? No lo creemos así, compartiendo en este punto la opinión de Mr. Pouillet, quien examinando la cuestión, la resuelve en estos términos: «Notemos de todos modos que, bajo el pretexto de haber creado un nuevo modelo, no se podría, a nuestro juicio, usando de la prerrogativa de la ley de 1806 que admite la perpetuidad de la propiedad en materia de dibujos y de modelos, monopolizar para siempre el resultado industrial, consecuencia de la forma escogida. En este caso la forma considerada como invención, viniendo a caer en el dominio público después de pasados quince años, no podrá quedar en el dominio privado a título de modelo de fábrica.» (Pàg. 16.)

El examen de esta cuestión, lejos de modificar en lo más mínimo lo que antes hemos dicho para diferenciar el producto industrial del modelo de fábrica, contribuye, por el contrario, a confirmarlo una vez más.

De lo dicho se deduce: 1.º Que el producto, para ser patentable, ha de contener una ventaja o progreso industrial, a diferencia del dibujo y del modelo de fábrica que se refieren únicamente a la forma o adorno del objeto; 2.º Que el dibujo en los tejidos puede obtenerse por medio de una combinación de los hilos de urdimbre con los hilos de trama; y 3.º Que, aun reuniéndose en un mismo objeto las cualidades o condiciones del producto industrial y las del modelo de fábrica, es absolutamente independiente la patente que se concede por la ventaja industrial de aquél, del registro que se autoriza y se practica por la forma nueva de éste.

Diferencias entre el dibujo y el modelo de fábrica. — No puede confundirse el dibujo con el modelo. La ley española los distingue perfectamente al decir que el dibujo es

una disposición o combinación de líneas o colores, y el modelo un objeto que puede servir de tipo para la fabricación industrial de un producto y las formas que presentan o son susceptibles de presentar los productos.

Los autores franceses antes mencionados explican con toda claridad las diferencias entre el dibujo y el modelo.

Dice Allart : «El dibujo de fábrica, hemos tenido ya ocasión de decirlo, es toda combinación de líneas o de colores destinada a ser aplicada sobre un objeto para darle un aspecto, una fisonomía particular; el modelo es el dibujo en relieve, consiste en la forma especial dada al objeto, en sus contornos y su configuración.» (Obra citada, pág. 14.)

Pouillet se expresa en estos términos : «El modelo de fábrica no es otra cosa que un dibujo de fábrica en relieve, si es permitido servirse de semejante expresión. En otros términos : mientras que el dibujo de fábrica consiste esencialmente en una disposición de líneas o de colores que se aplica pura y simplemente para decorarlo, el modelo de fábrica consiste esencialmente en la configuración misma del objeto, en sus contornos, en las líneas que lo dibujan. Es, pues, en principio, la forma nueva dada a un producto industrial con el objeto de ornarlo, con el objeto de asegurarle una fisonomía propia, un aspecto más o menos elegante, en todo caso un sello de originalidad que constituye el modelo de fábrica. Son precisamente estos cambios de forma que, permitiendo variar hasta el infinito los objetos más usuales, constituyen el éxito de la industria llamada de los artículos de París. Así, una caja para bombones, un cofre para alhajas, un *vide-poche*, un portarrelojes, un abanico de forma nueva, constituyen incontestablemente modelos de fábrica. Mr. Fauchille define el modelo de fábrica : «una combinación de líneas o de colores que, en lugar de estar dispuestos en una superficie plana, revisten una forma geométrica más saliente en el espacio».

El modelo es, pues, un objeto en cuanto a su forma total externa, o esta misma forma; en otros términos, es el relieve total geométrico de un producto. El dibujo es una combinación de líneas o de colores en la superficie del producto. Entiéndase bien que la palabra *relieve* se usa en el sentido de configuración total externa de un objeto, porque un dibujo también puede tener relieve en la acepción gramatical de la palabra, pues, como ya se ha visto, puede obtenerse combinando los hilos de urdimbre con los hilos de trama de una manera determinada, y, como dice el artículo 22 de la ley española, puede aplicarse por medio del bordado, del moldeado, etc., que tienen relieve.

De lo dicho se deduce : 1.º Que existe una diferencia positiva entre el dibujo y el modelo de fábrica; y 2.º Que una disposición o combinación de líneas sobre una pana o sobre otro cualquier tejido, obtenida con el vello o combinando los hilos de la urdimbre y de la trama, o con ambos medios a la vez, no es un modelo sino un dibujo de fábrica.»

Es impossible exposar ab menys paraules y ab més justesa, les diferències legals que separen al producte industrial del dibuix y del model de fàbrica y aquests dos darrers entre sí; me sembla impossible triar ab millor sort, per a enrobustir la pròpia opinió, els autors francesos eminents, que comentant la legislació del seu país — similar a la nostra — s'havien ocupat del punt objecte de consulta.

Mes no eren sols la claretat y la sobrietat lo que distingia els escrits d'en Suñol. Era també la seva forma literaria, la seva pulcritut, el bon gust d'estil, que denunciava la mà d'un escriptor aristòcrata, que sense excedir-se mai, mantenint sempre els deguts respectes, sabia dir-ho tot elegantment, jugant l'ironia ab fina destresa. No en va, repetia sovint en Suñol, que s'ha oblidat massa en l'exercici de la nostra professió, que lletrat vol dir home de lletres.

Quan l'assumpte era propici, ell desplegava majestuosament tot el seu art d'escriptor, d'observador, àdhuc de novel·lista, car era un pintor excel·lent de tipus y d'ambients. En les causes de divorci, sobretot, en les quals les incompatibilitats de caràcter, d'educació, de costums, són l'origen de conflictes que acaben abocats a la Curia eclesiàstica, en Suñol havia fet veritables meravelles. Llegint les seves demandes de divorci o de nul·litat de matrimoni, un hom no sab què admirar més: a l'advocat, segur en el plantejament del problema jurídic y en l'invocació dels textos legals aplicables — extrets sempre, de primera mà, del Dret canònic y dels autors més acceptats per l'Església — o al narrador brillant, que captiva ab les seves descripcions humaníssimes, plenes de vida y de color, produint una suggestió a la que difícilment pot sustraure's el que segueix atent les magistrals evocacions d'en Suñol.

Jo hauria volgut poder-vos llegir algú d'aquells escrits, queestic segur us haurien produït una fonda impressió, si entre els molts que sortiren de la ploma del nostre il·lustre amic hagués pogut triar-ne els més avinents al lluiment de les facultats excelses d'en Suñol. Però la naturalesa delicada d'aquests litigis, per un cantó, y per altre les trabes que la llei de Propietat Intel·lectual posa a la publicació dels escrits judicials, establint en el seu article 17, que per a publicar copies o extractes de causes o plets ja fallats, se necessita permís del Tribunal sentenciador, m'han impedit satisfer el meu desig.

*

Però aon les facultats superbes d'en Suñol per a l'exercici de l'advocacia se revelaven ab més empenta, en forma que no dubto en calificar d'irresistible, era en els seus informes. En ells sorgia tot d'una peça, l'advocat aciençat, cultíssim, coneixedor del Dret com pocs, singularment destre en treure partit dels elements de combat de que disposava; era al dirigir-se al Tribunal ab paraula lògica, concisa, exacta, plena de senzilla eloqüència, quan les seves facultats brillaven integralment y adquirien una plasticitat captivadora. Després d'escoltar a en Suñol se podia repetir ab l'immortal Maragall: «la paraula és la cosa més meravellosa d'aquest món...».

Les oracions d'en Suñol en les Sales de Justicia, són indescriptibles — almenys per a mi; — s'han d'haver sentit per a fruir-ne el goig. Sobretot en els casos en que tota raó d'equitat estava plenament de sa part, o en que era dubtosa la solució del litigi, jatsí per la complicació y contradicció dels fets provats, jatsí per deficiències de la llei. En Suñol s'insinuava d'una manera tant dolça, tant persuassiva, que impressionava vivament als jutjadors, atraient-los vers el camp de la seva defensa.

Hi havia que veure'l sentat en el seu setial, la taula al davant, els papers a punt, prompte per a la defensa y per a l'atac. La seva figura físicament migrada, el seu visatge noblement seriós, guanyaven tot-d'una, a l'esser-li concedida la paraula, unes proporcions y una expressió que predisposaven a escoltar-lo.

Si era apel·lant, començava ab una relació breu, de trets segurs e inesborrables, comprensiva de tots els fets interessants per a resoldre la qüestió del día. Si era apel·lat, iniciava ordinàriament el seu discurs, rectificant els erros comesos pel contrincant en l'exposició d'antecedents, remarcava qualsevulga contradicció en que hagués caigut y recollia els atacs que a ell o al seu client s'haguessin endressat; tot això ab tanta simplicitat com eficàcia.

Després plantejava clarament els veritables punts de discòrdia, el problema a fallar, separant-ne, ràpid, lo artificiós y secundari, que allunyava de son pas sense més que un just comentari, gaire-bé sempre definitiu.

Y al raonar les seves tesis era tant sòlit en l'argumentació, tant eloqüent en el fons y en la forma, tant insinuant — perdoneu-me la repetició — que l'adversari s'adonava prompte de que en Suñol s'apoderava de mica en mica de posicions més formidables; de que, a mida que avançava en son discurs, era més ferma la seva situació, més viva l'impressió produïda, més complet el domini de sa paraula màgica; de que es trobava davant d'un gegant, ab el qual si era forçós lluitar, era molt difícil sortir-ne victoriós. No creieu que sia la passió de l'afecte, ni la pòstuma veneració, la que dicta les meves paraules; no és l'especial naturalesa d'aquest acte, d'homenatge a la memoria d'en Suñol, la que m'inspira; és la sinceritat, la que em fa dir que l'Ildefons Suñol era el primer orador forense de Catalunya.

En els seus informes tot era bell; l'idea, la gestació y desenrotllament intern de la qual us semblava presenciar a través d'un cutis pàlid y d'unes venes y arteries que s'anaven gonflant precipitadament; la paraula, que sortia com cizellada en el propi pensament — tal era l'identificació de l'un ab l'altre!, — l'ardidesa de la seva dialèctica, igualment escaienta quan atacava que quan prenia una actitud purament defensiva, matant ab aguda ironia els excessos de llenguatge de l'adversari; la finor crítica, posada de relleu a l'analitzar els fets y les proves; l'imàn poderós del seu verb, que sense fogositats, però ab tons de viril energia y de distinció difícilment assequible, produïa en l'esperit una emoció inenarrable; l'ànima, en fi, la gran ànima d'en Suñol que batejava en els seus informes y que deixava una estela lluminosa darrera de la qual se'ns hi anava el cor!

*

La perduda d'en Suñol és irreparable. Malhauradament, no en surten sovint d'homes tant admirablement dotats per a l'exercici de l'advocacia. Ab tot, la seva obra, fruit d'una vida cerebral intensíssima, restarà morta, oblidada, en els arxius de la Curia; els seus informes, models d'oració forense, deu de puríssims goigs per als que tingueren la sort d'escoltar-los, no podent-se reproduir, tampoc serviràn d'ensenyança futura.

¿Vol dir això, però, que d'en Suñol, advocat, del seu treball y sacrificis, de l'austeritat de la seva vida professional, no n'haurà quedat res, ni un rastre ideològic, ni un valor moral positiu?

Ah, no! L'obra d'en Suñol enclou quelcom més espiritual que l'art del plet: encarna la dignificació de l'advocacia, els prestigis de la qual se marcirien al contacte dels mitjans y dels dolents, si no sobresortíessin d'entre ells, homes excepcionals, que a l'exercir-la atrauen, pel seu saber y les seves virtuts, la consideració y el respecte de tot-hom. L'Ildefons Suñol fou un d'aquests.

Ell pogué, en vida, fruir d'aquesta adhesió general, que col·loca als homes, independentment del seu poder, riquesa y influències, en tots els llocs y en totes les ocasions, en setial preminent, reservat als que l'opinió pública senyala com els seus elegits.

Y després de mort, quan passada ja la crisi del dolor, els seus amics, els seus conciutadans, asserenats, tornaren al feinejar forçós, no s'extingí pas aquell respecte, perdurà encara la mateixa reverència envers l'il·lustre patrici. Els companys d'en Suñol repetim sempre, perquè la nostra veu se transmeti als vinents: La vida de l'Ildefons Suñol és un claríssim mirall per a tots els homes; un patró perfecte per a tots els advocats.

¿Voleu una obra més noble, de major eficàcia moral, que aquella que ens permet invocar la memoria d'un home com a model d'exemplaritat?

SANTIAGO GUBERN

EN SUÑOL, POLÍTIC

FÓREM ab en Suñol companys des de 1880 a 1886 en la Facultat de Dret de la nostra Universitat.

Era en Suñol un model de bons estudiants. Puntual a les classes, mestre en estractar les explicacions dels professors, ordenat y metòdic en el treball, consagrava cada dia, des del començ al fi de curs, el mateix número d'hores a l'estudi. Part d'aquest temps el dedicava a lectures. Mereixien la seva predilecció les noveles dels mestres de la literatura contemporania, els llibres d'història, per qual ciencia tota la seva vida sentí una extraordinaria vocació, y algunes obres sobre política y economia.

Era, aleshores, la Facultat de Dret de l'Universitat de Barcelona, com la generalitat de les Universitats espanyoles contemporanies. Professors honorables que feien un discurset diari sobre la materia que comprenia la seva assignatura. Unes preguntes als deixebles per comprovar si prenien bé els estractes y retenien les explicacions. Escassament un cinquanta o seixanta per cent dels matriculats acudien a les aules, y quasi bé tots moguts més que per l'afany d'apendre la ciencia, en busca d'un títol acadèmic que els permetés exercir una professió liberal. No era l'Universitat un fogar de treball; entre mestres y deixebles no s'establía íntima compenetració espiritual, ni apareixía una organització pedagògica per guiar la joventut, entrenant-la en l'utilització dels mètodes d'investigació científica y inspirant-li amor a l'estudi y al treball.

Els nostres mestres de dret públic (Dret Polític y Administratiu y Economia Política) eren el Dr. Bas y Amigó, devot de l'escola doctrinaria, amic de definicions extensíssimes, que catalogava les idees en divisions y subdivisions copioses, y sentía una instinctiva repugnancia al règim polític derivat de la Revolució Francesa. El doctor Pou y Ordinas, teòleg y romanista, que casualment era titular de la càtedra d'Economia, ens feia estudiar el *Tractat d'Economia* de Hervé-Bazin, y com que no sentía gran vocació per les ciencias econòmiques, en les seves agradables *causeries* lluí la seva agudesia y els seus coneixements en múltiples materies que el cautivaven molt més que els problemes de l'Economia moderna.

Els escolars que es preocupaven de la vida pública — que no eren tots, ni molt menys, — en sa major part sentien inclinació a les escoles tradicionalistes y conservadores, per influencia de l'ambient familiar y fins de l'ambient polític de Barcelona. El jurisconsult més eminent, degà aleshores de la Facultat de Dret, era D. Manuel Duràn y Bas, deixeble de Savigny y de l'Escola Històrica. El pensador polític de més influencia en les classes mitges de Catalunya era D. Joan Mañé y Flaquer, periodista de l'escola conservadora, emperò de judici personal y independent, que havia assolit un gran prestigi y innegable autoritat.

Corrien els primers anys de la Restauració compartint-se el Govern d'Espanya, en torn arreglat, en Cànovas y en Sagasta, en mig de la pau material sobrevinguda després de les agitacions del període revolucionari y del fracàs de la primera República Espanyola. Els homes del període revolucionari, com en Martos, Montero Ríos, Moret, etc., se afiliaren al partit liberal de la Monarquia. Els republicans, com en Castelar, en Zorrilla, en Salmerón y en Pi y Margall, destriats en fraccions y separats per ideals y temperaments diferents, mantenien certa autoritat en les masses populars, apartades ja en bona part de la política y que començaven a sentir-se atretes, ab preferencia a Catalunya, pel moviment societari y per reivindicacions socials radicalíssimes.

En aquell temps era en Suñol un llegidor constant dels discursos d'en Castelar. Admirava a l'artista de la paraula y simpatizava ab el to d'home d'ordre ab que professava els ideals republicans y democràtics.

Y és que en Suñol era un demòcrata y un liberal. Creia que els ideals de democràcia y de llibertat sols podia encarnar-los a Espanya la forma republicana. Però, a la vegada, era en Suñol un temperament ordenat, enemic de la violencia. El tipus mental y polític d'en Suñol era dels que escassegen a Espanya, aon els que no són indiferents o escèptics s'arreglaren en doctrines o escoles que professen l'intolerancia. Intolerancia religiosa, intolerancia política, intolerancia en tots els ordres de la vida.

L'intolerancia és el producte d'un horitzó mental reduït y d'un temperament violent. Un gran enteniment, com tenia en Suñol, adornat d'extensa y ben aprofitada cultura, veu els fonaments y motius de les opinions agenes que coneix y respecta, com ell respectava sincera y fundament les opinions que no compartia.

Llicenciat en dret, es traslladà en Suñol en el mes de març de l'any 1887 a Madrid per cursar durant uns mesos les assignatures del Doctorat. Junt ab ell vaig experimentar en aquells quatre mesos de vida d'estudiant a la cort d'Espanya una serie d'impressions que és obligat recollir, perquè són interessants, en l'estudi de la personalitat política d'en Suñol.

Trobàrem a l'Universitat Central un pedagog, un mestre, un professor, diferent dels que fins aleshores ens havien alligonat. Recordo l'impressió fondíssima que ens produí la primera conversa ab D. Francisco Giner de los Ríos, que fa pocs dies ens ha deixat per sempre. Rebérem ab tota claretat la visió de lo que era aquell home y de

lo que deu ésser un mestre y un educador : un guia expert que desperta y condueix l'esperit cap a la propia investigació. Ens suggeria temes interessants, ens insinuava les fonts per al seu estudi, rebia ab amor l'obra personal del deixeble, alentava y encoratjava el seu treball, escatia els seus punts de vista, ajudava ab eficacia al desvetllament y extensió de la personalitat de l'educat. Els grans mestres de la ciencia del dret de totes les escoles, eren per ell aconsellats ab el suau y dolç convenciment de que la veritat es troba sovint guardada en els replecs més íntims de les teoríes y de les escoles més contraposades. Deixà D. Francisco Giner de los Ríos en l'esperit d'en Suñol, una matisació ben definitiva.

La visió de la Cort ens produí un efecte de contrast, revelant-nos que érem homes y formàvem part d'un poble diferent del poble castellà. Ens sentírem a Madrid fonament catalans. La llengua, les costums, el temperament de la capital de l'Espanya castellana era diferent substancialment de lo que constituia l'ànima del nostre poble. Quan assistíem a les sessions a Corts, o escoltàvem els debats de l'Academia de Legislació y Jurisprudencia, o alternàvem en la vida escolar y social ab els castellans de les diferents regions d'Espanya, el nostre esperit es posseia del ple convenciment de que nosaltres érem de nacionalitat naturalment diferenciada de la castellana. Escoltàvem els discursos parlamentaris d'en Cànovas, Sagasta, Martos, Pidal, dels mestres contemporanis de l'oratoria parlamentaria o dels aprenents d'oradors de l'Academia de Legislació, y tot y admirant la facilitat prodigiosa d'expressió, la brillantor de la forma, la musicalitat del llenguatge, la galanura de l'enginy, el mesuratge de la frase, la promptitut de la concepció, ens produia l'efecte de que, lo que deien aquells homes de qualitats brillants, no era el fruit de reflexió madurada, d'estudi fondo y documentat dels problemes, no era el resultat d'una formació metòdica y ordenada del pensament. Vèiem que a dintre d'aquelles formes riques y enlluernadores no hi havia una mentalitat sòlida y forta. Sonava, o almenys ens feia a nosaltres l'efecte de que sonava, aquella ideologia a buit, y vèiem que despullada l'obra de la seva ornamentació, restava un contingut positiu, raquític y feble.

Vèiem al poble, a la massa, lleugera, agradable, resignada. Aquells criats de Madrid, que, com observà ja l'Almirall, parlen com acadèmics, pronunciaven ab tanta unció y reverencia la paraula *señorito*, que semblaven proclamar com a definitiva la seva sotsmissió incanviabile, resignats com els pagesos de la *meseta* castellana, a una vida d'austera privació, sens altre esperança de redempció que l'emigració a Amèrica o la troballa d'un *destino* de l'Estat.

Ni la massa sentia les inquietuts d'aquesta vida moderna, que ab la lluita implacable del treball y a l'estímul de necessitats, cada dia creixents, empeny la vida econòmica y social a desenrotllaments successius; ni els homes d'Estat capien l'enorme complexitat de l'Estat modern, ab les seves organitzacions sempre més extenses y difícils, que exigeixen una tècnica savia y complicada y dots de voluntat perseverant y formidable.

La capital d'Espanya s'oferia als nostres ulls com el lloc de reunió de tots els propietaris adinerats de l'Espanya castellana, acompanyats d'una extensa burocracia de l'Estat centralista, assistits dels menestrals, artesans y treballadors necessaris per la vida de la Cort, vegetant en mig de un dolç benestar, ab l'apariencia de un utilatge polític d'Estat modern, ab Constitució, Sufragi y Divisió de poders, però encobrint en realitat un feudalisme a la moderna, mig econòmic, mig polític, y disposant d'un poble que encara no havia conquerit el concepte modern de la Ciutadania y que acceptaria el pa y els toros com la satisfacció plena de les seves més reals necessitats.

De la civilització de l'Europa Occidental, aquell poble tenia carrils, tramvies, telègrafs, les millores y avensos materials. De l'Estat modern havia adoptat les apariencies però no les realitats, ni sentia cap ansia de conquerir-les.

El sediment que aquells mesos de vida en la Cort deixaren en el nostre esperit fou la visió plàstica de la nostra diferenciació, y el convenciment de que vivíem incorporats a un Estat d'una debilitat constitucional extraordinaria. Sortírem de Madrid profundament nacionalistes y catalanistes.

Doctorat en dret, incorporat al col·legi d'advocats de nostra Ciutat, començà en Suñol l'exercici de la professió d'advocat, ab vocació superior a la que ell mateix s'atribuía, per la que tenia extraordinaries aptituds intel·lectuals y morals, y a la que consagrà gran part de les seves energies fins pocs mesos abans de la seva mort.

En aquells primers anys d'exercici de la professió solíem reunir-nos, practicant, per al conreu del nostre esperit, exercicis que eren de gran resultat educatiu. Llegíem en comú llibres de grans mestres del pensament, comentant-los y discutint-los, aconseguint una major intel·ligencia dels seus conceptes, una més perfecta assimilació y afinant l'esperit crític ab el contrast de les impressions respectives. En aquell temps tinguí ocasió d'apreciar les excelses condicions mentals que adornaven al nostre plorat amic. La característica del seu intel·lecte era la claretat y la precisió. Dotat, a més, d'una memoria prodigiosa, s'apoderava y retenia els conceptes, els classificava ab un gran sentit d'organització, de ponderació, de serenitat, y formava dels problemes científics o pràctics un concepte just, que el posava en disposició de mantenir-los y exposarlos en formes verament sobiranes.

Des de jove fou en Suñol un ateneïsta constant. L'ATENEU BARCELONÍ era sa segona casa. Es pot ben dir que entre sa casa y l'ATENEU passà les hores de la seva vida.

Els anys que seguiren a l'Exposició Universal de 1888 foren anys de crisi espiritual per a la joventut intel·lectual barcelonina. Els homes més brillants de la generació anterior a la d'en Suñol, en Sardà, l'Ixart, en Santiago Rusiñol, en Pep Soler, en Pella y Forgas, en Zulueta, en Rahola, en Coroleu, escrivien a *La Vanguardia*, en castellà. El director d'aquest diari, l'inoblidable Sánchez Ortiz, féu encarniçats esforços per atreure al jove Suñol a la col·laboració d'aquella publicació, que era aleshores, la

tribuna dels homes de més valua mental del nostre país. En Suñol, contertuli y amic de tots aquells homes, a qui volia y respectava, refusà la col·laboració perquè es sentia plenament nacionalista y estimava que devia usar per a la seva acció pública la llengua patria.

La penya de l'ATENEU de que era ànima en Suñol, formada per amics estimadíssims, dels quals uns ens han deixat y dormen com ell el somni etern, altres encara es troben entre nosaltres, es convertí en un nucli patriòtic que es proposà el noble empenyo de catalanisar l'ATENEU, entronisant-hi la llengua catalana. La lluita fou dura, empenyada. Un treball pacientíssim, conduït durant alguns anys ab continuada perseverancia, ens proporcionà elements suficients per a elevar a la Presidencia de l'Associació a l'eminent dramaturg y fervent patriota D. Angel Guimerà, el discurs presidencial en català, del qual, sorollosament interromput pels adversaris, fou la solemniat presa de possessió que féu l'Anima de la Patria de la més preminent de les nostres societats culturals. Des d'aquella hora fou l'ATENEU presidit per les personalitats més rellevants del moviment renaixent de Catalunya, y des d'aquella corporació patriòtica s'emprengué la creuada per a conquerir l'esperit y la direcció de les més importants Associacions de la ciutat de Barcelona.

En els anys de 1895 a 1898 es produí la gran crisi espanyola. El poble castellà, governador de l'Espanya uniformada, ha demostrat la seva perdurable incapacitat de governar a través dels segles y dels règims polítics. En els temps de la Monarquia absoluta com en el modern regisme constitucional, quan imperava l'unitat catòlica lo mateix que quan s'ha expandit la tolerancia y l'indiferencia, Espanya no ha pogut constituir un Estat, un Govern fort, capaç d'una encertada administració. Es natural que el poble que no sabia a sí mateix governar-se, devia ésser un deplorable administrador de les Colonies que l'història li havia eventualment deparat. Una darrera l'altra les Colonies espanyoles s'havien emancipat d'Espanya. Alçades en armes les que ens quedaven, Cuba y Filipines, les perdiem, lo mateix que Puerto Rico, a conseqüencia de la guerra pèrfidament y brutalment provocada pels Estats Units del Nord d'Amèrica.

La desfeta espanyola era prevista per tots els esperits intel·ligents y coneixedors d'Espanya; era un fet, l'hora del qual era incerta però l'adveniment segur. El dolor de la derrota aixecà clams d'indignació, crítiques encertades de les seves causes, fins alguna que altra orientació salvadora. Però aquella desfeta no provocà una opinió espanyola, una corrent de vida nova prou vigorosa y forta per a orientar la vida pública cap a la constitució racional y salvadora de l'Estat espanyol, que ha continuat regit pel mateix sistema, el mateix esperit y els mateixos homes, baix les enganyadores apariencies de un cert progrés econòmic, devallant el camí de la seva decadencia.

Fou una excepció, lo mateix en el curs dels fets que precediren immediatament a la desfeta que després d'aquesta, una part de l'opinió catalana, que moguda per un sentiment patriòtic sentia un vehement anhel de refer la propia patria.

Una legió d'homes pertanyents a les professions liberals y a la classe mitja de Catalunya, que havien ja de temps constituït entitats patriòtiques, com la Lliga de Catalunya y l'Unió Catalanista, altres que dispersos professaven fonamentalment els mateixos sentiments, y no pocs que despertats per la catàstrofe començaven a mirar les quatre barres com una bandera salvadora, constituïren una legió considerable que es disposà a intervenir activament en la vida pública de la nostra terra.

Fou aleshores quan l'Ildefons Suñol, que havia conquerit en deu o dotze anys d'exercici honorable de la seva professió un lloc eminent en el foro de la nostra ciutat, entrà a formar part de la legió que ha intervingut en el moviment polític català en els quinze anys darrers.

Molts dels nostres compatricis creuen equivocadament que en Suñol no era un temperament polític. El fonament d'aquesta apreciació és el fals concepte que molta gent té de lo que és la política y de lo que deu ésser un home de govern. La política és l'art de governar. Per governar és precis conquerir el poder y exercir-lo encertadament. Es el regisme modern, fonamentalment, un regisme d'opinió; y els homes polítics deuen estar adornats de les qualitats necessaries per obtenir l'assentiment de l'opinió general a l'objecte de que aquesta els elevi a la situació de governants y els mantingui y els ajudi a desenrotllar l'obra de govern. La qualitat de conqueridor de la pública opinió que és necessaria als homes polítics, deu veure's completada, perquè l'home polític sigui un veritable governant, dels dots precisos d'intel·ligencia, de cultura y de voluntat per guiar ab acert l'obra difícil y complexa de conduir la col·lectivitat. El món modern presenta com a primordial característica la complexitat. La col·lectivitat humana ha evolucionat tant extraordinariament, que el règim vell d'economia natural que enllaçava la comarca ab les seves veïnes ha sigut substituït per l'economia financiera mundial, y avui els interessos econòmics constitueixen una xarxa de llaços infinits, que, com ho demostra la situació del món en aquests moments, estableixen vincles de solidaritat entre tots els pobles de la terra. Les relacions polítiques han evolucionat igualment en el sentit de la complexitat. Es precisa avui, per a dirigir un gran organisme financier, major capacitat de govern de la que abans era precisa per a dirigir un poble.

Es clar que cada país y cada poble, segons el grau de cultura y de sentit de la vida pública que ha aconseguit la generalitat, y fins segons el seu temperament, és més o menys sever a l'avalorar les condicions dels seus homes públics. Tots segurament convindreu en que homes que han abastat a Espanya conquerir una força considerable d'opinió y fins governar, ab les mateixes qualitats que els adornen y els mateixos mètodes d'actuació pública no aconseguirien en altres països governar una ciutat.

L'astucia, l'agilitat, l'enginy que produeixen guerrillers però no generals, tenen encara prou eficacia en la vida pública espanyola per atreure's les multituds, per escalar y conservar el poder.

En Suñol tenia una extraordinaria vocació per la vida pública. El seu interès inagotable per conèixer l'origen y desenrotllament de tots els pobles, no era el que sent l'investigador dels problemes de l'Historia, l'especialista assedegat de veritat ab finalitat purament científica. La seva devoció era filla del convenciment de que en l'estudi dels fets passats devia trobar una font d'ensenyança per a orientar la conducta futura de la col·lectivitat. S'explica aixís que compartís els seus estudis històrics ab el de l'Economia moderna, ab lo qual bé es revela que es trobava atret pels dos ordres de disciplines mentals més necessaries y més fonamentals a tot home polític.

Els homes són conduïts a la vida pública per tres mòvils primordials. Mouen a l'home polític l'amor a un ideal, l'ambició de poder y l'interès. Rares vegades s'ofereixen netament destriats. En Suñol sentia plenament l'ideal català, de tot cor ansiava que Catalunya fos mestressa de la seva vida pública y és veïes regida per un govern que ordenadament la conduís pels camins de la democracia y de la llibertat. Tenia llegítima ambició de gloria. Sentia la política d'una manera fonda y absolutament desinteressada. Mes no sentia aquella forta y decidida ambició de poder que és una de les característiques dels homes públics.

Mancava an en Suñol l'ambició de poder, perquè la conquesta y la possessió del poder és una lluita, una lluita formidable en la que s'esgrimeixen armes de tota llei; lluita que exigeix esmersar una quantitat de força, d'energía, de vigor que ell físicament no posseïa.

Sols la repugnancia que sentia per l'agitació y per la lluita explica que, dotat en Suñol d'excelses condicions d'intel·ligencia y de cultura per intervenir en la vida pública, armat de l'arma més formidable en els temps que som per conquerir y conduir l'opinió (la paraula eloqüentíssima), sentís una invencible repugnancia a exhibir-se y fins a parlar en públic. Ell que tant en sabia, oposava una resistencia generalment invencible a parlar al públic que ab tanta delectació l'escoltava y que sempre tant efusiva y calurosament l'aplaudía.

Recordo, a propòsit de la repugnancia que sentia en Suñol a parlar en públic, una anècdota ben expressiva. Teníem en el segon pis de la casa del Baró de Maldà, al carrer del Pi, un centre polític, en el que preparàvem, ab ardor juvenil y entusiasme patriòtic, la primera gran lluita electoral que en les eleccions legislatives de 1901 devia donar la representació de la ciutat de Barcelona al Dr. Robert, a D. Lluís Domènech, a D. Albert Rusiñol y a D. Sebastià Torres. Cada nit convocàvem per barriades als ciutadans y ab paraules xardoroses procuràvem infiltrar-los el nostre entusiasme per convertir-los en soldats de la patria y apòstols de la nostra causa. Una d'aquelles nits vingué en Suñol; cosa rara, perquè no tenia costum d'assistir a semblants reunions polítiques. Volguérem aprofitar la seva presencia : vàrem demanar-li y as-sentí a dirigir la seva paraula als congregats, mes pocs minuts abans de començar l'acte em crida a la secretaría y em va exigir, com ell sabia fer-ho quan prenía

una resolució irrevocable, que precindíssim de la seva paraula en aquella vetllada.

Qualsevolga que no conegués an en Suñol deduiria d'aquest fet que constituïa per a ell un gran esforç el dirigir la paraula al públic. Y jo vos diré que no he conegut cap compatrici nostre que parlés ab més facilitat y millor que parlava en Suñol. Parlava bé, ab una precisió y una claretat meravelloses sempre : en la conversa particular, davant dels Tribunals, a l'Academia, al Consistori Municipal, al Parlament. Era, és veritat, sempre, desitjós de reflexionar y ordenar per endavant lo que volia dir, però tenia una facilitat de dicció meravellosa; y si es conservessin algunes rèpliques improvisades en les discussions consistorials, restarien com els més acabats y característics models de la seva forma oratoria.

Però, además d'un gran orador, en Suñol era un home de govern. Estava adornat de condicions natives avalorades per una sòlida cultura. Posseïa una clara intuició dels homes, y formava clar y segur concepte de la realitat dels problemes que planteja la vida pública. Si en Suñol hagués viscut incorporat a la vida pública d'un país constituït, si Catalunya en compte de trobar-se en el període de formació de la seva personalitat, hagués estat políticament constituïda, hauria pertenescut en Suñol a la categoria dels homes que deixen rastre del seu pas en la vida del seu poble. Desgraciadament per a nostra patria no es trobava aquesta en situació de que pogués rendir-li el seu fill il·lustre el fruit que indubtablement li hauria reportat en altres circumstancies. L'estudi profunde, complet, que féu de l'Hisenda Municipal de la nostra ciutat, els projectes que medità per a la seva reorganissació que sols en petita part aconseguiren alguna realitat, vos donarien la mida de lo que hauria sigut capaç, si en lloc d'actuar des de l'escó d'un municipi espanyol, oprès per una legislació centralisadora, corcat per vicis inveterats, sotmès a una organissació inadequada per l'administració d'una gran *Urb*, dominat per fraccions de forces equilibrades, convivint en lluita vehement y apassionada, hagués pogut regir ab propia autoritat algún ram de la vida pública.

Els homes polítics, per a la seva gloria y la del poble de que formen part, necessiten que s'estableixi una equació entre les seves qualitats, les seves condicions y les circumstancies del moment polític en que deuen actuar. Quan aquesta equació queda establerta, l'home polític no sols arriba a la plenitud de la seva realisació sinó que per un efecte òptic la seva figura s'engrandeix y la multitut y la posteritat ageganten ses facultats. Quan, en canvi, els homes polítics deuen actuar en un moment de la vida del seu poble, que no és medi adequat per al desplegament de les propies condicions, resten aquestes com forces dormides e inaplicades, y el poble gaudeix una petita part de lo que en altres circumstancies li haurien reportat. En Suñol, com home públic, no rendí a la seva patria més que una petitíssima part de lo que en altres circumstancies li haurien produït les seves condicions realment excepcionals.

Entre aquestes vos he repetidament parlat de la seva paraula hermosa, de la seva clara intel·ligencia, de la seva extensa cultura, però, además, en Suñol era un home

recte y un home bo, qualitats que en certs moments de la vida pública constitueixen entrebancs per conquerir el poder y dirigir l'opinió.

En Suñol posseía una rectitut moral fortíssima, inquebrantable, que impregnava tots els actes de la seva vida d'una santa y noble austeritat. No era la seva austeritat cridanera, aparatosa, estrident. Era suau, modesta, íntima, fins a voltes dissimulada en els plecs d'una conversa amable y d'una tolerancia mundana, distingida, emperò ferma, resolta, decidida en el moment precís en que es requería una paraula o una acció per mantenir intacte el santuari de la seva integritat, que com culte sagrat rebé dels seus pares y com adorable reliquia transmeté als seus fills.

Les seves resolucions, els seus judicis dels homes y dels fets constituïrien un capítol interessant de la moral política com en Suñol l'entenía. Algunes notes fragmentaries ha deixat escrites que, per raons fàcilment comprensibles, no són publicables.

Vos diré, perquè ho crec un deure que m'imposen el fondo afecte que tenia an en Suñol y el compliment de l'honrós comès que en aquest treball realiso, que algunes de les actituds polítiques d'en Suñol, mal compreses o intencionadament explicades y fins atribuïdes a passions (que per ser freqüents són fàcilment acceptades per la gent, com tares explicables fins en els esperits selectes), eren principalment originades en una incompatibilitat entre el seu temperament moral, y actituds y combinacions, y recursos y modos y sistemes de fer la política, que veia s'emportaven l'assentiment y la general aprovació dels nostres conciutadans.

Les lluites per obtenir el govern de l'ATENEU, posaren, com abans he dit, en contacte a gent de varies procedencies en la feina catalanisadora.

L'organisme polític aleshores constituït que aplegava als antics catalanistes, era l'Unió Catalanista; que havia definit els seus dogmes en les bases aclamades en l'Assamblea de Manresa. L'orgue diari de publicitat era *La Renaxensa*.

Els catalanistes històrics afiliats a l'Unió Catalanista, eren patriotes fervorosos posseïts d'intensíssim amor a Catalunya. Poetes, artistes, juristes, anhelaven comunicar als seus compatricis la seva fe ab la constant predicació de la doctrina que apareixeria un dia triomfant per la força de la seva mateixa virtualitat. Però sentien una repugnancia invencible a la política. Els catalans, per una deixació secular, havíem perdut les qualitats polítiques, que ens costarà una llarga educació el reconquerir.

Però la consecució de l'autonomia y del propi govern és una aspiració política, que per camins polítics cal conseguir, o revolucionariament per la força, o acudint a la lluita legal, a la lluita dels comicis, per adquirir a favor de l'ideal patriòtic totes les representacions polítiques, e imposar evolutiva y pausadament aquesta organissació.

Em desviaria massa del meu camí l'enumeració de les raons decisives que impedien aleshores l'empendre una via revolucionaria. Quedava a seguir el camí de la lluita legal, si el catalanisme no devía restar una comunió purament idealista y sentimental.

Aquest problema de conducta o de tàctica política produïa la escissió de l'Unió Catalanista, de la que aleshores deixà en Suñol de formar part. Tant catalanistes eren, certament, els que sortien com els que hi restaven.

Fou un dels moments més trascendentals de l'història política contemporània de la nostra patria, el moment de la constitució d'un nucli polític catalanista, que es formava ab el propòsit d'intervenir en la vida pública del nostre país. Era una tasca plena d'esculls, de perills, de grosses dificultats.

Venia aquest nucli polític a actuar sobre una massa que havia sofert un llarg procés de castellanisació. En castellà s'havia donat als catalans l'ensenyança en les escoles, en castellà eren escrits els periòdics que constituïen el seu aliment espiritual, en castellà havia desenrotllat Catalunya la seva vida oficial; els homes y la política de Madrid havien format l'educació política dels catalans y es trobava lligada Catalunya ab Espanya per extenses relacions industrials y mercantils.

Aleshores com sempre, el poble castellà, que és el de major població d'Espanya, que té la Cort y governa de temps l'Estat, era com és encara, el poble més refractari y menys assequible del món a admetre en la vida de l'Estat un altre poble, convenut de que espanyol y castellà és una sola y mateixa nacionalitat, al punt de sentir ansies invencibles de foragitar de la patria a tots els que no prestessin el seu assentiment a semblant axioma fonamental de la seva existencia.

Barcelona, escenari principal de la lluita política que s'entaulava, gran urbs industrial y mercantil, poblada per un número considerable de fills de diferents provincies d'Espanya no assimilats a nostra vida, ab grans masses indígenes y forasteres poc o gens preparades en l'escola per capir y practicar la vida ciutadana, disposades per temperament y per l'ausencia de l'acció de l'Estat a rebre tota mena d'agitacions, fins les més estèrils y infecondes, ofería grosses dificultats per a la creuada que anava a començar.

Una bona part de l'opinió catalana estava encara afiliada als partits polítics que l'història d'Espanya havia produït ab les seves lluites civils. Carlistes y Republicans, Liberals y Conservadors, Clericals y Anticlericals.

El nou nucli polític devia trobar-se des del primer moment de la seva aparició ab resistencies, habilitats, odi y persecució del govern y de molta gent de dintre y fóra casa que veien en la nova política una contradicció de sentiments, interessos, posicions y fins una perturbació de la vida normal y ordenada de l'Estat.

Cregué aleshores en Suñol, y assentiren al seu parer els amics que compartien els seus ideals, que el bloc catalanista devia entrar en la lluita ciutadana unit y compacte, deixant temporalment les diferencies que separaven en fonamentalíssims problemes de la vida pública, als conservadors y als liberals. Sols podia mantenir-se aquesta conjunció ab grandíssim tacte y ab un enlairat esperit de sacrifici.

L'història del moviment polític català des de 1900 fins a l'hora present no és temps encara d'escriure-la. Són els fets massa recents, molts dels principals actors

encara viuen, els interessos dels grups estàn en jòc, les conseqüències dels actes no són ben apurades, les passions estàn massa despertes, per relatar ab fidelitat aquest interessantíssim capítol de l'història política de Catalunya. No extranyareu que de tals fets recordi els extrictament precisos per a aquest petit estudi de la personalitat política d'en Suñol.

Féu el catalanisme polític, batejat ab el nom de regionalisme, les seves primeres armes, en les eleccions legislatives y de regidors de 1901. Aquestes últimes portaren an en Suñol y dèu companys més de la candidatura catalanista a constituir l'Ajuntament que devía governar la Ciutat des de 1.º de gener de 1902.

Tenia aquell Ajuntament una composició molt heterogenia. Catalanistes, republicans, conservadors, liberals, independents: cap grup tenia majoria; que devía formar-se circumstancialment, constituent, com es comprèn, un deficientíssim instrument de govern.

La nostra ciutat, tant hermosa, tant viva, ha estat des de fa molts anys deplorablement administrada. L'organització municipal espanyola uniforme és inadequada per a regir una gran ciutat. Una Assamblea de cinquanta persones pot estatuir les lleis de la vida municipal, però és inepta per a l'administració. Per altra part, els municipis espanyols manquen d'hisenda pròpia delimitada de l'hisenda de l'Estat suficient a cobrir les seves més precises necessitats, són recaudadors per compte de l'Estat y de les Diputacions, y per a més irrisió deuen carregar ab serveis inherents a les funcions de l'Estat, y que aquest deuría costejar.

Els grans municipis, ademés, tenen constantment plantejats problemes, en la solució dels quals es troben contraposades les conveniències de particulars, grups y empreses, àgils en moviments y medis, ab l'interès públic que no té altre defensa que l'esperit d'independència y rectitut dels administradors y l'intel·ligència y sensibilitat de l'opinió pública, quan està ben capacitada per a orientar-se y judicar ab independència y acert.

Durant els quatre anys de regidor, en Suñol concretà y especialisà d'una manera neta y clara, d'aquella manera neta y clara que sabia dir y fer les coses, la seva intervenció en l'administració municipal. No sentia cap vocació per al combat diari de la sessió pública municipal, més propi per a enlluernar a la galeria que per a treballar ab profit. Les seves dots excelses d'orador y de parlamentari no el temptaven per intervenir en els debats quotidians.

Adscrit a la Comissió d'Hisenda, emprengué des de la seva entrada a l'Ajuntament l'estudi seriós y complet de l'Hisenda municipal, la situació de la qual exposà en el Consistori en discursos admirables que li conqueriren una autoritat per tots regneguda. En Suñol es revelà un home de govern, és a dir, un home capaç d'utilitzar els grans coneixements que des de molt jove pacientment atresorava per a adequar-los a una realitat y encarnar-los en la vida.

Concretà el pensament a realisar en la reorganització dels serveis de l'Hisenda

comunal, l'evolutiva transformació dels impostos, l'unificació y conversió del Deute municipal y la formació de presupostos veritaders d'ingressos sans y despeses severament fiscalisades.

El començ de la reorganissació dels serveis de l'Hisenda municipal fou la creació del Negociat d'Ingressos y Despeses y la seva provisió en persona adornada de les qualitats necessaries per a regentar-lo. Aquest negociat ha sigut utilíssim y ha permès a l'Ajuntament de la ciutat empendre reformes impossibles ab l'arcaica organissació de l'antic Negociat d'Hisenda. La completa reforma del personal de l'Ajuntament no s'ha fet mai, y per a fer-la caldría prescindir de tot compromís polític y estar dotat d'una severitat quasi heroica en el país en que vivim, aon és molt general la creencia de que les corporacions poden acollir y soplujar tots els naufrages de la vida ciutadana.

En els nou primers mesos de vida municipal, emprengué en Suñol l'estudi minuciós y detallat de l'Hisenda municipal; y com la base de l'Hisenda d'una corporació és el seu presupost, féu un estudi seriós y detingut del presupost. D'aquest estudi resultava que la base dels ingressos era l'impost de consums, car de recaudació, y que al gravitar sobre les primeres necessitats de la vida, al pesar per un igual sobre tots els ciutadans, afectava més fortament a la classe jornalera. Resultava una injusticia que les despeses de la ciutat les suportessin per un igual els ciutadans de desigual fortuna, y es feia precisa una reorganissació dels ingressos. L'únic mètode possible, dintre el cercol de ferro en que la llei municipal tanca les finances municipals, era introduir paulatinament arbitris que, cuidats y desenrotllats durant una serie de presupostos, vinguessin a constituir noves deus d'ingressos que permetessin disminuir la font dels consums.

En aquest criteri s'inspirava el projecte de presupost que formulà la Comissió d'Hisenda per a l'any 1903. Mes com l'intent d'iniciar la supressió dels consums favorint a la massa no era un benefici directe per a ningú, y en canvi els arbitris que s'iniciaven eren una càrrega per a determinats gremis o categories socials, com sempre passa en el nostre país, en que la consciencia pública encara no és ben formada, els pocs directament afectats cridaren y esvalotaren, formant un estat d'opinió en apariencia formidable que arrocegà a la majoría de regidors, quedant una reduidíssima minoría al costat del presupost, que naturalment fracassà. El fracàs no fou complet, y la llavor en aquell presupost sembrada s'ha traduït en els presupostos successius en algunes fonts sanejades d'ingressos municipals.

En lo que posà en Suñol més predilecció, lo que constitueix la seva obra més personal, fou la conversió del deute municipal que es portà a cap conjuntament ab el Contracte de Tresorería. Jo no tinc de ponderar l'importancia y la trascendencia d'aquest projecte. Si l'administració municipal hagués sigut ordenada, si el pensament que presidía aquell projecte s'hagués mantingut, la conversió del deute y el Contracte de Tresorería haurien constituït la clau de la volta sobre que s'hauría definitivament apoiat la reorganissació de l'Hisenda municipal. Fins continuada la vida de desor-

dre en les finances comunals, gracies a aquell contracte l'Ajuntament de Barcelona ha pogut viure, celebrar el Contracte de Reforma y començar-la; és a dir, que en aquella obra afortunada del pensament y de l'acció d'en Suñol està el fonament de lo que en els dèu últims anys han fet els Ajuntaments de positivament beneficiós per la ciutat.

La contribució d'en Suñol en aquest trascendental projecte no consisteix sols en fer-lo adoptar per l'Ajuntament sinó en fer-lo acceptar pels banquers en condicions per la ciutat excepcionalment beneficioses. Era necessari, y els que vivírem aquells dies de la vida municipal prou bé ho sabem, tot el gros prestigi intel·lectual y moral que tenia en Suñol sobre el Consistori, en les resolucions del qual en tals materies la seva autoritat era decisiva per obtenir de l'Ajuntament el corresponent acord. Emperò tant necessari era igualment el fondíssim prestigi que en Suñol tenia davant de la nostra ciutat per a tractar ab els banquers en les condicions de dignitat en que fou negociat y acordat un contracte que tenia per objecte tant quantiosos interessos.

En Suñol, després d'un estudi serè, de la meditació y preparació que posava en les seves coses, traçà el límit del benefici que cregué just concedir als qui tractaven ab l'Ajuntament. Y fixat, ab esperit de rectitut agressiva, defensà l'interès de la ciutat, aguantant impàvid dramàtics rompiments que amenaçaven enterrar el projecte; y, imponent inexorablement contra totes les maquinacions el seu criteri, obtingué victoriosament un contracte que serà un honor per als que el negociaren en nom de la ciutat de Barcelona.

En els últims mesos de vida consistorial intervingué en Suñol en les negociacions y primitiu projecte del Contracte de Reforma que portà a terme l'Ajuntament del bieni següent.

Además dels projectes estrictament financers, intervingué en Suñol com a regidor en l'estudi y discussió de tots els projectes de transcendencia per a la ciutat que afectaven naturalment la seva vida econòmica. Projectes de municipalisació de l'alumbrat per gas, concurs d'aigües, unificació de tramvies, foren per ell tractats ab sa competencia acostumada, contribuint a fer-ne fracassar alguns que resultaven perjudicials, o atenuar el perjudici d'altres que la força d'una majoria consistorial imposà.

Quan les passions polítiques que ofusquen els judicis y enverinen els esperits estiguin dissipades, la brillant actuació d'en Suñol apareixerà als ulls de tots, inclòs dels que pensen que era exclusivament un orador d'esperit crític, com un constructor, com un home de govern, un realisador, perquè les realisacions es fan no dient les coses, sinó fent-les, que no és lo mateix.

En el Discurs Presidencial d'aquesta entitat, ab que obrí el curs de 1906 a 1907, obra mestre en que resplandeixen les qualitats d'escriptor, de pensador y de polític de que en Suñol estava dotat, després d'un estudi brillant del centralisme polític y de les seves causes, concisament y suggestivament exposades; després d'una magistral y acabada exposició de la misèrrima situació jurídica y econòmica dels municipis

espanyols, singularment de les grans ciutats com nostra Barcelona, acaba el seu treball ab uns paragrafs, que per exposar ab extraordinari relleu el pensament y la característica d'en Suñol, no puc resistir a la temptació de reproduir:

«Jo crec que la nostra Barcelona està en condicions de realisar totes aquestes trascendents finalitats del gran Municipi, de complir una missió política, social y patriòtica dins de Catalunya y dins d'Espanya. Ella ha de seguir essent la gran fornall aon se forgi l'ànima catalana; ella ha d'expandir per tot arreu el sentit autonòmic de la seva vida pública, el sentit positiu y pràctic de la seva vida industrial. El Municipi, si vol seguir accentuant la propia personalitat, té encara aquí una altra obra capital a realisar, la de donar un vigorós impuls a la cultura de la ciutat, la de fomentar per tots els medis el conreu de les lletres y de les arts, no prou estimades encara en certes esferes aon hi dominen en absolut les preocupacions de caràcter econòmic. Mes s'ha d'evitar que un entusiasme immoderat no ens faci caure en l'extrem contrari, en el de despreciar l'equilibri de l'Hisenda Comunal, com en algunes ciutats ha succeït, en el de desacreditar-la y empobrir-la ab el pretext d'atendre a les necessitats de la cultura. No hi cregueu ab els pobles artistes, ab els pobles savis que són pobres, que enganyen als acreedors y no paguen els seus deutes. Les ciutats italianes de l'edat mitjana, febrosament entregades als negocis, riques pel comerç y per l'industria, religiosament complidores dels seus compromisos econòmics, varen ser les creadores d'aquelles dinasties il·lustres de comerciants-artistes, les que ens van llegar les obres d'art que seràn l'admiració de tots els sigles. L'art dels pobles pobres, senyors, fa com l'alcohol ingerit per un cos dèbil: se'n puja al cap y tot se'n va en paraules. Es precis tractar-les ab molt enteniment y ab molta elevació aquestes qüestions d'art y de riquesa a Barcelona. Als intel·lectuals, als escriptors, als poetes, als artistes, se'ls ha de demanar un gran respecte per l'obra econòmica, fonament civilisadora y progressiva dels gloriosos menestrals de Barcelona, per les tradicions d'ordre, de rectitut y economia que són la base principal de la prosperitat del nostre poble. A les classes econòmiques se'ls ha d'influir novament el vigorós esperit col·lectiu, l'amor intens a la cosa pública de que històricament tenen donades tantes proves, perquè pugui tornar a renéixer sobre les seves cendres de tants sigles aquell lluminós patriciat barceloní, intel·ligent en els negocis, il·lustrat y cultíssim en les arts y les ciències, savi, prudent y patriota en el govern del poble.

»Fem-la entre tots una obra de deslliuració de solidaritat social y de concòrdia a Barcelona; afirmem-la bé la seva personalitat y la seva autonomia municipal, nosaltres que la sentim intensament, que tenim consciència de lo que la ciutat nostra fou un dia, y que hem tingut tantes vegades, en les hores d'enamoraments patriòtics, la visió esplendent de lo que ha de tornar a ésser.

»Ella, Barcelona, la patria de tots els catalans, és l'encantament dels nostres ulls, la santa terra aon hi tenim arrelats afectes molt íntims dels nostres cors. De sos palaus y temples hem rebut molts de nosaltres les primeres impressions artístiques

que han deixat la nostra ànima tota perfumada de bellesa; en ses Constitucions de la velluria hi hem begut àvidament els preceptes d'aquella justícia que serà un honor etern pera la consciència humana, els principis d'aquelles llibertats que fan portar ab orgull, com un títol il·lustre de noblesa, el nom de ciutadà del poble que les declara y les practica; en ses cròniques y en sos arxius hi hem recollit les tradicions, les gestes heroiques d'aquell poble que ha practicat el treball com una religió, que ha dominat el mar y no ha tiranizat les nacions, que ha portat per tot arreu els productes del seu esforç y del seu ingeni. Per sos carrers y places ens sembla encara que hi sentim passar silencioses les ombres augustes dels seus prínceps, dels seus consellers, dels seus cronistes; que hi sentim palpar l'esperit democràtic dels seus menestrals, l'incansable activitat de la seva plebs, l'enlairat sentit jurídic de sos jurisconsults, l'ardiment de sos navegants, l'inspiració sobria y genial dels seus artistes.

»Mes, perquè l'estimem y ens en enorgullim, l'hem de continuar la seva historia. No la volgüem una Barcelona immòbil, ofegada per administracions absorbents que no la deixen viure ab llibertat, sinó autònoma, civilisada, progressiva, forta, estesa de riu a riu, enlairada fins al cim de les muntanyes que la volten, perquè des d'allí puga portar terres endins l'alè del mar, y ab ell l'esperit de la civilització d'Europa. Conformem-nos-hi ab que passi Barcelona la crisi espantable d'una creixença ràpida, les febrades engunioses de les grans ciutats modernes, mentres poguem posar-la tots plegats en condicions de que el seu pervindre sigui digne del seu passat.»

Qui aixís pensa y aixís escriu, qui sab tant bellament forjar l'humana paraula per esculpir conceptes de tant viva realitat, digueu-me si no és un polític de realitzacions mogut per intensíssim amor a la seva patria.

No es estrany que en Suñol consagrés, doncs, en els quatre anys de regidor, la seva poderosa intel·ligència a l'engrandiment de la ciutat de Barcelona. Era en Suñol un patriota català y un fervorosíssim ciutadà barceloní. El cant a Barcelona que en el fragment reproduït acabeu de saborejar, no és cap llampec retòric ni cap artifici literari, és la puríssima y vibrant expressió d'una ànima fonament barcelonina que emmotlla en dolcíssimes paraules el sentiment més íntim del seu cor. Era en Suñol un barceloní que sols a nostra ciutat es trobava bé, que fóra d'ella no sabia viure. Jo havia viscut, quan estudiant y quan diputat, junt ab ell fóra de la nostra ciutat, y estava trist, s'anyorava, sentia ansies irresistibles de retornar a Barcelona. Fent-li un dia broma del seu anyorament, em digué molt vivament : «— Ja sabs que jo noestic bé enlloc si no soc a Barcelona.»

A l'acabar en Suñol en 31 de desembre de 1905 el seu comès de regidor, no continuava formant part del grupo polític que s'havia constituït en els anys 1899 y 1900, que havia obtingut les victories electorals del 1901 y havia sigut derrotat per la torrentada de l'Unió Republicana a l'any 1903. El pensament polític d'en Suñol no havia canviat. Emperò ell y els seus amics no podien seguir el moviment que la directiva d'aquell grupo havia emprès.

Abans he apuntat lleugerament les grosses dificultats que ofería l'actuació política del catalanisme que es llençava a l'ardenta y apassionada lluita ciutadana. Aquestes dificultats no sapigué o no pogué sobrepujar-les.

Hi havia a Catalunya, y principalment a la ciutat de Barcelona, una gran massa d'opinió liberal y republicana, constituïda per la major part de catalans de la classe obrera y de la petita burgesia, y d'una part gens despreciable de la classe mitja. Raons polítiques ben fàcilment comprensibles obligaven a posar molta cura en no col·locar davant per davant del moviment patriòtic aquestes fortíssimes masses d'opinió. Sense elles, o una part considerable quan menys, era impossible aleshores y serà igualment impossible sempre conservar d'una manera permanent y estable el predomini polític de la capital catalana, y aleshores com ara y com sempre cap partit, ni cap moviment català, portarà completament la representació de Catalunya si no compta ab la representació de Barcelona.

Les grans urbs del món, ab les seves qualitats y ab els seus innegables defectes, constitueixen nuclis d'atracció econòmics, morals y polítics veritablement irresistibles. Ab elles al davant els pobles ascendeixen gloriosament o devallen al fons en doloroses decadències. Sense elles és difícil portar a terme una fructuosa obra col·lectiva. Contra les grans ciutats l'acció col·lectiva és impotent, resulta estèril, no és mai veritablement triomfadora. Atenes y Roma omplen ab sa acció meravellosa sigles senceres de l'història antiga: elles forjaren ciencia, art, dret, política que encara avui constitueixen forces essencials de la societat humana; ajuden en l'edat mitjana les ciutats a la reialesa a enderrocar el feudalisme; són les ciutats les que creen les forces destructores del vell regim y creadores del dret constitucional contemporani; són encara les ciutats les que abriguen, alenten y condueixen la massa obrera que el modern industrialisme ha acrescut en proporcions formidables. Foren les ciutats a Espanya les que evitaren el triomf del partit tradicionalista en la primera guerra civil, y les que ab deficiències, errors y defectes, originats en una ineducació lamentable, vénen lluitant per constituir Espanya sobre formes jurídiques que la condueixin cap a son deslliurador renaixement.

Per altra part, un moviment de reivindicació autonòmica, de conquesta de la personalitat d'un poble, deu ésser integral y és difícil assolir-lo ab l'indiferència, y totalment impossible alcançar-lo ab l'hostilitat de les masses obreres. Reivindicar un poder polític que gaudeix de l'organització de l'Estat, fins quan es persegueix pausada y evolutivament en lluita no airada sinó ciutadana, és, en el fons, una acció revolucionària, que les classes mitges que tenen el sentiment de la responsabilitat dels grossos interessos segueixen ab certa temensa, fins quan estàn posseïdes dels més nobles ideals patriòtics.

Es, doncs, d'evidència, que el moviment polític català devía dirigir la seva primera actuació política a la conquesta del poder a la ciutat de Barcelona, així com per fortificar l'acció nacionalista devía procurar la cooperació y en tot cas evitar l'hos-

tilitat de les masses obreres, atraient-les a l'ideal de Catalunya, que per a convertir-se en ideal de tot el poble devia descendir del cor dels poetes, juristes y historiadors, de la classe mitja que ab devoció el sentien a les masses, a les multituds que sense cap necessitat d'aixecar-se en armes posseeixen la força que els poders públics prenen en consideració en el regisme modern.

Quan començà l'actuació del bloc catalanista, es reuniren una serie de circumstancies que dificultaven el seu primordial objectiu. Caigué, com deia suara, en les eleccions de 1901, la feble y artificiosa carcassa que per al govern de la ciutat tenien montada els turnants partits del centralisme madrileny, deixant davant per davant les dues forces ciutadanes que en moviment convergent havien contribuït al seu anorreament : el vell partit republicà y el catalanisme. Els republicans y demòcrates y liberals catalans no eren, ni podien ni devien sentir-se adversaris de les reivindicacions patriòtiques. Com podien esser-ho, si els més conscients eren vells federals que havien proclamat sempre totes les autonomies, inclòs l'autonomia de Catalunya y l'Estat Català!

Al quedar com quedà plantejat el problema polític en la nostra ciutat després de les eleccions de 1901, el catalanisme tenia oberts el seu davant camins diferents, y la tria del a seguir devia portar trascendentals y ben diferents conseqüencies.

Podia establir relacions de concòrdia, d'amistat, d'armonia ab les forces republicanes que es trobaven davant, per obrar concertadament en l'obra de reconstrucció política de la ciutat. Podia, mantenint una franca, neta y clara separació, establir ab la massa republicana una política d'atracció, fent efectiva l'afirmació de que en el bloc catalanista hi cabien tots, es trobessin a casa seva y no estranys y contrariats per l'ambient que els envoltava. Finalment, podia el catalanisme combatre als republicans, lo que per indeclinable llei de la lluita havia de conduir-los a augmentar les seves fileres en moltes gents que més tard devotes de la patria trobaven grat en arrengher-se en un partit que onejant una bandera patriòtica portava un gran aventatge per abatere als republicans de la ciutat.

D'aquestes solucions, la primera resultà impracticable. Formaven en l'estol patriòtic molta gent, y tenien forta y decisiva intervenció en la seva direcció homes preeminents que teòricament no eren monàrquics ni republicans, conservadors ni liberals, demòcrates ni reaccionaris, clericals ni anticlericals : eren patriotes disposats a realisar lo que millor convingués al triomf de la patria, però que creien que per conseguir aquest fi devien atreure les classes socialment conservadores y que cap confiança els inspirava la classe proletaria, que consideraven per llei de naturalesa subjecta d'una manera irremeiable als agitadors de les males passions de les masses. No eren enemics de la democracia, hi transigien perquè era el règim dels temps; y, homes de realitat, sabien emmotllar-se, però no hi creien sinó a condició de que la massa fos menada per una oligarquia; perquè estaven convensuts de que fins els partits y els pobles més democràtics deuen estar regits per oligarquies formades pels

homes que tenen prou trassa per a apoderar-se de les multituds eternament iluses y enganyades. No eren conservadors, però creien que dels problemes societaris era perillós el parlar-ne per no ferir el sentiment de les classes que en l'actual organització social dirigeixen l'organisme productor. No eren clericals, però el tractar dels problemes d'estricta política religiosa, fins ab el major respecte per les creencies sempre santament respectables, era cosa inoportuna y indiscreta.

El manteniment del *statu quo* respecte de problemes fonamentals de la vida, el silenci respecte de tota actuació reformadora, és una posició, una actuació conservadora que no cal predicar-la sinó senzillament practicar-la. La posició, per ella sola, per la força mecànica y per llei indeclinable, no sols dificultava la primera de les solucions apuntades sinó que ab una externa aparença d'adoptar la segona, real y efectivament, el bloc catalanista d'una manera ràpida y decidida anava decantant-se a la tercera, o siga a montar la lluita política en la nostra ciutat entre catalanistes y republicans.

L'orgue en la premsa prenía cada dia un color de diari que era acollit ab agrado y satisfacció per la clerecía que s'emancipava paulatinament de l'intransigència tradicionalista, per una part considerable de la nostra burgesía que trobava una satisfacció íntima quan una legió jove y ardida, enlairant una bandera patriòtica, escometía ab braó a les enemigues masses republicanes.

Passa en política lo que en tota lluita. Dels moviments y de l'actuació dels combatents en resulta el plànol de la guerra. A mida que el bloc catalanista nodria els seus rengles al calor de la lluita contra l'antic partit republicà, la sentimentalitat del partit, més viva, més real y més efectiva que la formulista y verbal indiferència respecte a les formes de govern, anava adquirint d'una manera inevitable una tonalitat de partit exclusivament burgès, conservador, anti-republicà. Y com és recíproca l'acció de les masses combatents, a mida que els catalanistes veien en els republicans els seus adversaris, els republicans veien en els catalanistes els seus enemics, els contradictors dels seus ideals, els combatidors de la democràcia y de la república, els mantenidors de la tradició reaccionaria; y es venía formant en el cor senzill y en l'esperit simplista dels obrers la convicció de que el catalanisme era l'enemic; preocupació que adquirí arrels tant fondes, que tots els esforços posteriors realitzats per republicans catalanistes han sigut impotents per esborrar-la, deixant plantejada a Catalunya la lluita política per molts y molts anys en termes de retrassar per llarg temps el triomf de la nostra patria.

Aprofitaren aquest deplorable plantejament del problema els enemics de les reivindicacions catalanes. Bona part dels no catalans residents a Catalunya s'ajuntaven, per antipatía y repugnancia a les nostres reivindicacions, en l'host republicana, encara que de republicans res en tenien; com en les fileres catalanistes s'arreglaven conservadors que no sentien o que sentien feblíssimament l'ideal català. Y els Governos centralistes aprofitaven també aquest plantejament del problema per a oposar

a la força catalana una poderosa força hostil, en bona part formada per fills de Catalunya.

En el bloc catalanista hi formaven homes com en Suñol que eren fervorósims patriotes, però franca y obertament demòcrates, liberals y republicans, que veien ab tristesa l'orientació que es venia seguint, que creava en el seu esperit una contradicció entre ideals que igualment estimaven y entre els quals no hi trobaven cap irreductible contradicció. Aprofitava en Suñol, per afirmar la concòrdia entre Catalunya y la democràcia, les ocasions que se li oferien, singularment quan es dirigia en els mitins al públic, sobre el que produia ab la seva eloqüència fina y penetrant tant extraordinària emoció. Un dels discursos pronunciats en les campanyes de 1901, en el que afirmava que els radicals de més extrema esquerra cabien en els rengles catalanistes, suscità en contra d'ell una sorda e impalpable hostilitat. Formada la candidatura de regidors que devien lluitar en el mes de novembre de 1901, es produiren una serie d'incidentes que resolgueren a en Suñol a retirar a la vigilia de les eleccions la seva candidatura, costant moltíssim treball evitar-ho. Es reproduí la manifestació d'aquesta hostilitat ab motiu de la formació de la candidatura per a les eleccions legislatives de 1903, en que fou candidat per la circumscripció de Barcelona, en aquelles eleccions en que es presentà avassalladora l'Unió Republicana.

En Suñol no era home per a aquestes lluites, y si l'amor que sentia pels ideals y el sentiment de solidaritat que el lligava als companys que en el moviment catalanista compartien la seva significació no ho hagués deturat, s'hauria tot seguit apartat de tota intervenció en la vida pública, tant més, quan als motius que deixo apuntats s'afegiren fets nous que venien a transformar més fonamentalment la tònica y l'esperit ab que el catalanisme s'havia llençat a la lluita política.

A les darreries de l'any 1903 es féu públic el projecte del Govern de portar el rei a Barcelona a la propera primavera. Aquest projecte plantejava al catalanisme un problema urgent y de perentoria resolució. En aquells moments, el catalanisme no era simplement una comunió patriòtica, romàntica y doctrinal, sinó un organisme polític que comptava ab diputats y regidors per la ciutat de Barcelona, que tenien de pendre una posició davant del fet polític que constituia aquell viatge. Perquè innegablement el viatge portava una finalitat política.

Presidia en aquells moments el Consell de Ministres D. Antoni Maura y Montaner, recentment exaltat a la quefatura del partit conservador. Bona part de les classes conservadores de Catalunya, inclòs de les més o menys adherides al catalanisme, consideraven al Sr. Maura com una esperança per a la reconstitució d'Espanya. La rectitut y energia que havia desplegat a l'exercir funcions de govern, les seves reformes sobre administració colonial, la seva condició de mallorquí feien concebir a alguns catalanistes esperances de trobar en aquell governant bona acollida per a les nostres aspiracions autonòmiques, oblidant que el discurs de més seria y formidable oposició que mai s'és pronunciat al Parlament espanyol contra l'esperit de les Bases de Manresa

és el que féu el Sr. Maura en el memorable debat iniciat pel diputat per Barcelona l'inoblidable Dr. Robert.

La vinguda a Barcelona del cap de l'Estat y del seu primer ministre, era un tanteig per sondejar la veritable situació de la gran ciutat d'Espanya y de Catalunya, la ciutat y la regió no conformades, protestataries, moralment revoltades, separades de l'ambient espiritual d'Espanya, enarboradores de banderes oposades al règim polític imperant.

Entre els elements directors del regionalisme l'anunci d'aquell aconteixement no fou apreciat ab el mateix criteri. Enteníen uns que el catalanisme devia abstenir-se total y absolutament de tota intervenció, y pensaven altres lo contrari. Mantenien el primer criteri, además dels catalanistes de tendència republicana, molts altres tant significats com el diputat a Corts per Barcelona D. Lluís Domènech y Muntaner, un dels fundadors de l'Unió Catalanista, y que exclusivament catalanistes havien sigut tota la seva vida.

Enteníen els abstencionistes que concretades davant del Parlament pels diputats per Barcelona les aspiracions catalanes, com abans fóra el Parlament tantes vegades, sens que fos obtinguda cap satisfacció descentralisadora ni de mides econòmiques convenients als interessos materials de la ciutat y de Catalunya, no podia el catalanisme associar-se a les festes commemoradores de la visita dels més alts representants del Poder públic que venia denegant nobles y justes aspiracions. Quan un home, una família, una corporació o un poble, ha rebut d'un altre (home, família, corporació o poble) un tracte que durant anys y anys ab tenacitat incansable fereix els interessos més vitals, més fonamentals, més íntims, més estimats, posant en perill la seva mateixa vida, el dever moral de l'agredit li imposa una severitat de conducta en les seves relacions ab l'agressor, que inclina a refusar digna y cortesment les mútues relacions, reduint-les al simple tracte políticament o socialment inevitable. Creien, a més, els partidaris de l'abstencionisme, que organiscat el viatge abans y no ab motiu o després de concedit a Catalunya quelcom de lo que els catalanistes demanaven, era un acte premeditat per a oferir l'espectacle d'una multitud més o menys considerable atreta pels resplendors de la reialesa, acompanyant a organismes o corporacions oficials, com argument viu y més eloqüent que els clams catalanistes, de que el poble estava satisfet del règim y sols volia major contacte, més freqüent comunicació, més compenetració entre governants y governats, desautoriscant ab fets les aspiracions catalanistes, y reduint-les a ésser no l'anhel d'un poble sinó l'ambició d'una minoria perturbadora y protestataria.

Els mantenedors de l'opinió contraria la fundaven en que si, no obstant l'abstenció catalanista, la recepció resultava un èxit, apareixeria aquest obtingut sense la cooperació d'aquesta força política y en detriment del seu prestigi davant la massa ciutadana. Creien, a més, que l'ocasió devia aprofitar-se per, en una o altra forma, reproduir les queixes, els agravis, les reclamacions tantes voltes representats per Ca-

talunya als poders públics. En honor a la veritat cal regonèixer que els portaveus d'aquesta tendència interpretaven els sentiments de part de la gent que el regionalisme havia aplegat ab aquella desastrosa plataforma de lluita entre catalanistes y republicans seguida en els tres darrers anys; és a dir, a certa massa conservadora que si no era reialista amb aquella fervent adhesió que els països monàrquics presten a la reialesa, creien no obstant que la Monarquía és un instrument indispensable d'ordre y de pau en el regisme d'Espanya.

Entre les dues tendències, que pel sol fet de produir-se preparaven el primer èxit a les reials jornades, se aixecaren vives y apassionades discussions que foren resoltes y concordades en el si d'una ponència en la que vaig tenir l'honor d'acompanyar a en Suñol que, ab els Srs. Abadal y Prat de la Riba, vàrem sentar els extrems que, aprovats per la Directiva de la Lliga Regionalista, serviren de base al manifest que aquesta entitat féu públic en els primers dies del mes d'abril de 1904 y del qual són els paragrafs que segueixen:

«La Lliga Regionalista, ara com sempre, guiada només per l'interès de Catalunya, ben sospesades les circumstàncies de la situació actual, tant de la Terra Catalana com d'Espanya tota, ha acordat no pendre part ni enviar representació a cap dels actes que en obsequi del rei tenen lloc ab motiu del seu viatge a la nostra ciutat.»

«Cal recordar que Catalunya, des de l'endemà de l'unió dels reialmes d'Aragó y Castella, és víctima de l'influència y dominació pertorbadora de la raça políticament dominadora d'Espanya; tancant-se-li el comerç d'Amèrica, s'arrunà son comerç y son poder naval que havia d'ésser el del nou Estat; se li prengué sa llengua; se li arre-bassaren ses llibertats municipals; se li desfigurà son dret; se li influiren ses costums, y quan ha cercat en el treball y en la cultura sa força política, se la condemna a viure dintre el cercol raquític y pobre de l'organització de l'Estat espanyol, aon no troba aire lliure y sanítós per a l'expansió de son geni y l'enfortiment de sos avensos. Contra aquesta opressió secular, contra aquesta absurda dominació del quietisme y la mort sobre el moviment y la vida, Catalunya ha protestat y ha reclamat sempre; en altre temps la protesta va personificar-se ab Clarís y Casanovas; més endavant, ab revoltes y bullangues; y darrerament, ab els missatges als reis, les exposicions als Governos responsables, y ab la representació enviada pel Catalanisme al Congrés de l'Estat espanyol.»

«La Lliga Regionalista no pot, en semblants circumstàncies, associar-se a manifestacions d'alegría, impropies de les preocupacions del present y de les amenaces del pervindre, y una vegada més, per estèril que siga, aprofitant l'ocasió de tenir tota Espanya la vista fixa en Catalunya, se creu en el dever d'afirmar la necessitat urgent de refer l'Estat espanyol sobre ses bases naturals, de regonèixer a les diferents nacionalitats el dret de governar-se ab la més plena autonomia, deixant al Govern

central només les atribucions necessaries per a conservar la cohesió interior y la plenitud de sa força exterior.»

A la vigilia de l'arribada del rei a Barcelona els regidors catalanistes foren convidats a una reunió per a la tarde del dia següent. En Suñol, ab aquella penetració que tenia de les coses, recelant o presentint lo que passava, no volgué assistir-hi. En aquella reunió el company de Consistori D. Alexandre Pons, home d'una planesa, d'una bondat y simplicitat encisadores, va donar compte d'una gestió que se li havia encarregat y de la qual alguns dels assistents res sabíem, al punt que no enteníem lo que explicava el Sr. Pons de la seva conversa ab un alt funcionari del Palau Reial. Sembla — no es posà en clar — que s'havien celebrat reunions a les que alguns regidors suspectes no havíem sigut cridats, en les que s'havia acordat la gestió de que el Sr. Pons donava compte. Siga com vulga, es tractava d'acordar un parlament que volia dirigir-se al rei ab motiu de la seva visita a la Casa de la Ciutat. Alguns dels presents, inclòs un tant poc suspecte de republicanisme com D. Raimond d'Abadal, ens hi oposàrem resoltament, mes per majoria s'acordà realisar aquell acte que crèiem constituía una contradicció de l'acord tant difícilment conjuminat en el si de la Lliga Regionalista.

El dia 7 d'abril de 1904 el rei visità la Casa de la Ciutat. El Sr. Cambó li dirigí breus paraules, expressant-li que Barcelona tenia desitjos de desenrotllar-se y prosperar, però encepegava ab els obstacles de les lleis centralisadores.

El rei, digué : « — Como merecen, he oído con profunda atención vuestras quejas; uno de mis deseos más fervientes es conocer a fondo los deseos de mis súbditos; por eso, si de mi dependiera, desde luego estaría concedido lo que pedís; estando aquí el Ministro de la Guerra, tiene la palabra.»

El Ministre de la Guerra, digué : « — S. M. ha venido a Cataluña a identificar-se con el pueblo, ha venido a Barcelona siguiendo su deseo de averiguar, como ha hecho en otras provincias, sus deseos y sus necesidades. Las Cortes llevan a la sanción de los Ministros los deseos del pueblo y aquéllos a la del Rey. Que los representantes hagan oír su voz en las Cámaras y el Gobierno atenderá, sí son justos, sus deseos. Aquí no se trata de ahogar a Barcelona, sino de oír sus deseos para trabajar por su bienestar.»

Digué, aleshores, el Sr. Pella y Forgas : « — Señor : Os ha hablado el Sr. Cambó, en representación de la minoría regionalista del Ayuntamiento, por ser el más joven y por ser vos también un joven.»

A lo que afegí el general Linares : « — Sí, un rei joven lleno de entusiasmos y de energías. ¡Viva el Rey!»

Y els diaris, diuen : «El grito fué unánimemente contestado.»

Al publicar la premsa del dia 8 la ressenya de la reial recepció a la Casa Consistorial, en Suñol y tres altres regidors publicaren una protesta que insertaren quasi tots els diaris de la ciutat, y que no volgué publicar el diari portaveu del partit. El document tenia per objecte lo que el mateix expressa, o sigui : «evitar que els

actes dels nostres companys de Consistori, restant callats els que no hi érem presents, sigués y representés un acte del Regionalisme, realiat pels seus representants en l'Ajuntament, que rectificqués la conducta senyalada en el manifest de la Lliga Regionalista».

En Suñol, a conseqüència d'una incidència de la campanya de que abans vos parlava, s'havia donat de baixa en aquesta entitat, de la qual es separaren, ab motiu dels fets ocorreguts en les reials jornades, un nombre considerable de elements que no estaven conformes ab el camí feia temps emprès y que aquells aconteixements havien posat de relleu.

Separats del regionalisme els elements de tendència liberal y republicana, es trobaven aquests, per a emprendre una actuació propia, ab l'enorme dificultat de l'estat de coses creat per la política seguida en els quatre darrers anys. La massa obrera y republicana sentia una hostilitat pel catalanisme al que s'havia acostumat a considerar com el seu natural enemic. Es molt fàcil y còmode atribuir aquest estat de sentiment a les exaltacions morboses provocades pels professionals de l'agitació. La llevar no germina sinó en terreny adequat, y aquelles prèdiques tenien un coadjuvant preciosíssim en l'actuació que es venia seguint. Tant pesada era la feina, que encara duren ara y duraran molt temps les grosses dificultats per a catalanisar els republicans de Catalunya.

Devia començar-se, y aixís es començà ab molta modestia, un treball doctrinal y de propaganda que permetés crear ab paciència y a poc a poc un nucli catalanista liberal y republicà; però aquesta feina fou trasbalsada pels fets polítics ocorreguts a Catalunya des del mes de novembre de 1905.

A les darreríes de l'any 1905 ocorrien en aquesta ciutat fets que commogueren fonament l'ànima popular. En compte d'ésser degudament aclarits y castigats, servien de pretext a la promulgació de la llei de Jurisdiccions que atribuía al coneixement dels tribunals militars opinions que es catalogaven com delictes. Els regionalistes, els orgues dels quals en la premsa havien sofert la agressió, es donaren compte de que no tenien prou força per a resistir l'escomesa y la persecució que s'iniciaven y que sols podien plantar-li cara ab la cooperació de tota l'opinió catalana y singularment de les masses republicanes.

En el curs de l'any 1906 es produí un estat sentimental que s'emportà als catalans, ajuntant-los sense distinció de classes ni partits en l'amor a Catalunya y en esperança d'un polític ressorgiment. Restarà inesborrable en el record de quants la presenciaren l'imponent manifestació del mes de maig y l'esplendorosa victòria que Solidaritat Catalana obtenia en les eleccions legislatives d'abril de 1907.

No seria propi d'aquest treball l'analitzar les causes que produïren y que disgregaren el moviment de Catalunya. Han sigut exposades, en interès y ab esperit partidista. Es explicable que els homes y les agrupacions polítiques tractin d'exculpar els propis errors atribuint-los al veí, a l'aliat o a l'adversari. Potser la culpa és de

tots. Uns per acció, altres per omissió, lligaren la sort d'aquell imponent moviment revolucionari a les vicissituds d'una col·laboració en una reforma administrativa llençada hàbilment pel Govern a les disputes dels catalans. La doctrina y la tàctica regionalista que la composició y circumstancies de Solidaritat permeteren imposar, no era adaptable ni resultà útil y eficaç en aquella actuació; y aquell grandíós moviment, si no resultà completament estèril, fou d'una eficacia desproporcionada a la força que podia desplegar.

En les eleccions d'abril de 1907 en Suñol fou un dels set diputats que sortiren triomfants per la ciutat de Barcelona. Pocs diputats hauràn passat tant ràpidament com en Suñol pel Parlament espanyol deixant una estela tant brillant y tant lluminosa. No arribaren a dos anys els que ostentà en Suñol la representació parlamentaria de la ciutat de Barcelona; la seva verdadera actuació fou de pocs mesos, y en aquests sols parlà dues vegades. Una brevíssima intervenció en el debat polític a l'obrir-se les Corts y el magistral discurs contra la llei de Règim local presentada pel Sr. Maura.

Eren molts els diputats que representant les fraccions de Solidaritat Catalana cregueren trobar-se en el cas d'haver de parlar en el debat polític. Y com en Suñol tenia una sensibilitat esquisida, una discreció extraordinaria, la seva intervenció fou curtíssima. Des del primer moment conquerí les simpaties de la Cambra, y unànimment fou regonegut com un orador parlamentari de primera força; concepte que afermà d'una manera definitiva en el grandíós discurs sobre la llei de Règim local, que és una obra mestra d'oratoria parlamentaria. Resplandeixen en ell les qualitats fonamentals y característiques de l'esperit d'en Suñol. Ordre y claretat en el pensament, concisió y sobrietat en la forma, propietat y elegancia en els conceptes, estudi fondo y acabat de l'assumpte. Meresqué de tots els polítics y de la premsa una oberta y decidida consagració d'un gran prestigi parlamentari.

El discurs és una crítica, una dissecció del projecte. Digué en Suñol al Govern: «Vuestra obra debiera haber consistido en librar al Municipio, a la provincia, sobre todo a la región, de ese peso insoportable del Estado, suprimiendo casi todas las leyes, con las que habéis desconocido la existencia de organismos vivos y palpitantes que a cada paso vemos en la realidad de la vida nacional; hubiérais hecho, repito, una obra más importante que la que habéis hecho hoy publicando una ley que, al fin y al cabo, no trata más que de reglamentar de nuevo aquello que ya estaba excesivamente reglamentado.»

«Vuestro proyecto no es viable a mi juicio; quizás lo será en el terreno parlamentario, pero no lo será en la realidad, si no reconocéis antes de una manera terminante, explícita, la existencia de la región. Porque este problema regional, que en otros países puede tener un carácter quizá más bien administrativo que político y social, aquí, en nuestro país, es un problema fundamentalísimo. Cómo no, si muchas de las regiones españolas tienen todos los caracteres de una verdadera nacionalidad, tienen un idioma

propio, que es lo que caracteriza a las nacionalidades, según dijo Fichte y según recuerda D. Vicente Santamaría de Paredes en su obra de *Derecho político*, que corre en manos de los estudiantes; si tienen, no ya lengua propia, sino un derecho civil propio, que se está desarrollando, en la imposibilidad de hacerlo en el terreno de la legislación, ¿por qué se le ha privado de órganos políticos oficiales en el terreno consuetudinario, en el de la costumbre, en el de la vida, y si tienen costumbres propias y peculiares que les caracterizan hondamente? Pues en un país como el nuestro, donde existen regiones-nacionalidades y donde existen otras regiones que lo fueron y que volverán a serlo, ¿cómo podéis vosotros, conservadores, armados, según vuestro deber, de un sentido positivo y de un sentido histórico, borrar de vuestra ley, de una sola plumada, la existencia de las regiones españolas?»

L'anàlisi del projecte, en la part referent a l'organització municipal, revela el coneixement que pràcticament havia adquirit en Suñol de la vida municipal en els anys en que fou regidor de Barcelona.

«Vuestro proyecto, a mi entender, adolece, respecto a la organización del Municipio, de tres capitales defectos: vuestro proyecto no respeta al Municipio como entidad natural; vuestro proyecto no respeta al Municipio como persona jurídica; vuestro proyecto niega al Municipio los medios económicos necesarios para disfrutar la autonomía que le prometéis.»

La demostració d'aquestes afirmacions resulta concluent.

Respecte al sufragi corporatiu, diu:

«La innovación que contiene el proyecto relativa a los concejales delegados de personas sociales o jurídicas, a mi juicio, debe desaparecer del proyecto. Yo ya sé la importancia que en nuestro tiempo se da en la vida social y en la vida política a las personas jurídicas; yo ya sé que vendrá sin duda el día en que dentro del Municipio se reconocerá el derecho de las personas jurídicas a tener representación en el Concejo; pero yo creo, señores diputados, que ni esta representación puede otorgárseles ahora, ni puede otorgárseles nunca en la forma que lo hace vuestro proyecto. No puede otorgárseles ahora, claro está que no. ¿Es que no veis la situación de España en cuanto al desarrollo de sus elementos corporativos? ¿Es que no veis el atraso singular en que se halla nuestro país en este punto? ¿Es que no sabéis que la inmensa mayoría de las Sociedades no tienen en la vida una existencia bastante real, bastante positiva, ni tienen un funcionamiento bastante adecuado aún para obtener esa representación en las corporaciones políticas? ¿No veis que con esas delegaciones, que yo no he visto (no digo que no existan), que yo no he visto en ninguna legislación; que con estas delegaciones vais a fomentar nuevos abusos, vais a permitir que se creen a cada momento Corporaciones para nombrar concejales, y en cambio vais a excluir una infinidad de personas sociales jurídicas, que tienen más vida aun en la realidad del derecho que aquellas a las cuales otorgáis la representación?»

Además, aunque hubiese llegado, señores, la oportunidad de dar a las personas

sociales su representación en los Municipios, yo creo que lo habéis hecho en una forma que dará lugar, si es que se aplica — yo no lo creo, — a verdaderos disgustos. Es que vosotros lleváis a la misma Cámara, a la misma colectividad, la representación de los individuos, de las personas naturales y la representación de las Sociedades, de las personas jurídicas; y esto es una confusión y un germen de disgustos y de discordias, porque los unos deben su origen al sufragio, y los otros deben su origen a la delegación, porque los unos han llegado al Municipio en virtud de ciertos principios administrativos y políticos, previamente anunciados, y los otros van al Municipio por casualidad, por azar de la suerte, porque se hallan siendo presidentes de determinadas Corporaciones. ¿Y esto es lógico, señores de la Comisión y señores del Gobierno? ¿Y esto, no es introducir en los Municipios un germen de discordias, un germen seguro de disgustos?

Yo soy en estos momentos — creo que lo somos muchos de nosotros, a pesar de que opinamos que las personas jurídicas o sociales no han de tardar mucho en tener esa representación — enemigo de ese precepto de la ley. Si algún día puede llegarse a otorgar representación a las personas jurídicas en los Municipios, ha de ser en todo caso creando otra Cámara municipal, como lo ha hecho el Estado; que, para dar representación a personas jurídicas y a otras que no son jurídicas, ha creado una corporación especial: el Senado. ¿Qué diríais si viniesen aquí los senadores que representan Sociedades Económicas, los que representan Universidades, los arzobispos, los capitanes generales? ¿Qué unidad tendría esta Cámara? Esto no sería un organismo; eso sería una desorganización espantosa.»

La posició que en Suñol havia pres davant del projecte fou rectificada. Y com la rectificació la féu el grup que les circumstancies deparaven com centre de gravetat y equilibri de la Solidaritat, en aquest aspecte, a diferencia de lo que succeí en altres problemes concrets de la llei de Règim local, no quedava altre recurs que seguir o apartar-se sorollosament o silenciosament. A últims de l'any 1907 en Suñol quedà espiritualment apartat de la vida pública. Posseeixo d'aquell temps una interessant correspondencia. En extensa carta que em dirigí ab data 22 de maig de 1908, m'anuncia el seu propòsit de renunciar l'acta de diputat. En altre de 20 de juliol, expressa el seu pensament polític sobre aquell moment; de manera que suprimint, per raons de discreció, alguns conceptes que no alteren el seu sentit, crec interessant transcriure alguns fragments, que diuen aixís:

«Veig que et té molt preocupat el pervindre de l'esquerra catalanista, y ho comprend. Realment, la seva situació actual és ben dolenta. Per mi, el que jo em negui a fer política activa, y el que tu et sentis inclinat, si no a fer lo mateix, quan menys, per ara, a abandonar la direcció política del Centre, no empitjorà gens la situació de l'esquerra, perquè el seu mal no és degut a deficiències ni a defectes dels homes que hi són al davant, com creuen molts, sinó a causes més fondes.

Ja sabs que al tornar de Madrid l'octubre passat, vaig donar una nota pessimista,

que tu lamentaves, y ab tu quasi bé tots els nostres amics. Sostenia jo, llavors, l'impotencia de l'esquerra per a dirigir la política catalana a Madrid, y la necessitat de que fes feina aquí per a reconstituir-se y fer-se forta. Doncs, bé; avui, no sols segueixo creient en dita impotencia, que s'ha anat demostrant cada dia més en el terreny dels fets, sinó que començo a dubtar de que sia possible que en les circumstancies actuals l'esquerra s'organisi.

Fixa-t'hi bé. La política de la Lliga ha sigut constantment la següent : Sostenir ab tots els tons, en el seu periòdic, en mitins, en conferencies, en discursos, que an el catalanisme li són indiferents les formes de Govern y les doctrines polítiques. Fer, sense dir-ho, y fins negant-ho, política declaradament conservadora. Afirmar que els que discrepen d'ells, això és, els que volen ésser catalanistes y ademés liberals y republicans, els que volen preocupar-se dels altres problemes polítics y socials, són *dissidents*. Recordat bé de que aquesta és la paraula que ens aplica «sempres» *La Veü* quan parla de nosaltres.

Els únics que *poden* ésser liberals y republicans, y tenir idees en altres ordres de la política, són *els que no es declaren catalanistes*. Aquests, o sia els republicans de l'Unió y els federals, *no són dissidents*.

Aquesta idea l'han infiltrat fonament y hàbilment en la consciencia pública. Fins els de l'Unió Catalanista la tenen.

Això produeix un resultat per als catalanistes de l'esquerra, y un altre per als republicans y federals no catalanistes. Si no accentúen el seu sentit d'esquerra, són inútils, impotents, quasi bé ridícols; si l'accentúen, separant-se, naturalment, de la política de la Lliga, són dissidents abominables. Els republicans y federals, per a separar-se dels lerrouxistes y per por a que es rompi la Solidaritat, es posen inconscientment a les ordres dels homes de la Lliga. Aquests els regoneixen el dret (que a nosaltres ens neguen) d'ésser molt republicans, però ells no en fan ús d'aquest dret, no poden fer-ne ús perquè creuen que la Solidaritat és de vidre y tenen por de trencar-la. Y, llavors, la seva gent els fuig altre cop cap en Lerroux.

Aixís resulta que la Lliga, que necessitava una esquerra perquè la seva política pogués dur el nom de Solidaritat, se n'ha fet una que no pogués destorbar-la mai, composta d'homes que cada dia duguessin al darrera menos gent, y que haguessin d'esperar les actes d'ells. Una esquerra catalanista era perillosa. Vet-aquí perquè els catalanistes de l'esquerra no són altre cosa que *dissidents*.

Aquesta situació, que respòn perfectament al pensament dels directors de la Lliga, és la mateixa que va crear-se després de la mort d'en Robert. Allò també ho era, als seus començaments, una Solidaritat, y van convertir-la en un moviment conservador. Però : què va succeir? Que els demòcrates van formar un bloc, el qual va ésser y havia d'ésser *necessariament* anti-catalanista. Ara tindrem la segona edició d'aquella lluita. Els que haurien de constituir l'esquerra, perquè són més forts, més intel·ligents, y, sobretot, perquè porten dintre un veritable sentit autonomista y un pensament

modern, no poden fer-ho perquè estan lligats de mans y peus, y gran part de l'opinió (fins la dels liberals solidaris) els cau damunt desseguida que tracten d'oposar-se en qualsevol forma a la política conservadora de la Lliga. Els que constitueixen l'esquerra, ab plenitud de dret (segons la Lliga), són polítics vells, sense cap força positiva entre els demòcrates catalans.

Voldria equivocar-me; però veig venir el dia en que els demòcrates catalans, o al menos molts d'ells, cansats de la seva impotència dins de la Solidaritat, convençuts de que no els queda més remei que fugir-ne, o seguir essent servidors de la política de la Lliga, en fugiràn. Y llavors, fatalment, inevitablement, més aviat o més tard, faràn política anti-catalanista.

Aquest és el resultat de l'acció que des de tant temps ve desenrotllant la Lliga, acció molt hàbil per a fomentar els interessos del seu partit, però en el fons ben poc patriòtica, perquè en definitiva provocarà la formació d'un altre bloc democràtic y potser demagògic, y, per consegüent, provocarà noves lluites escandaloses y pertorbadores.

Veient així les coses, no puc tenir cap fe en l'èxit de la política del Centre. Si no ve un canvi molt radical, aquest portarà una vida anèmica o desapareixerà, tant si tu segueixes dirigint-lo com si no. Jo, com sabs, n'estic cansat d'intervenir en la política activa, per moltes causes, y em preparo a ésser espectador y res més, de lo que succeeixi. Y per això mateix, perquè ja no sento cap apassionament, perquè el meu apartament data de molt temps (de molt abans d'ésser diputat), penso que veig més clara la situació. Si els catalanistes demòcrates segueixen com ara, es formarà un potent bloc radical anti-catalanista. La Lliga recollirà novament gran part de la classe mitja. Es repetiràn les grans baralles electorals entre conservadors (catalanistes) y demòcrates (anti-catalanistes), y l'esquerra catalanista se trobarà arreconada y inútil. La sola esperança que queda, és que la Lliga sofrint alguna terrible desfeta, posi enteniment, sacrifiqui l'amor propi y els interessos de partit (ja veus si és difícil), y es convenci de que lo més convenient és afavorir la creació d'una esquerra potent, y veritablement catalanista.

Si es volgués fer alguna cosa desseguida, y entre els liberals hi haguessin homes d'acció, podria acudir-se a un remei suprem. Disoldre, sense misericòrdia per als vells, els actuals partits republicans solidaris de Catalunya, fent una crida patriòtica als liberals, tancant Centres, disolent Comitès, destruint organitzacions, y fins oblidant els noms d'aquests partits; y crear-ne una sola d'Agrupació, anomenada senzillament autonomista republicana, sense programa concret, només que ab un sentit liberal y autonomista. Però això, com tu sabs millor que jo, és, avui per avui, absolutament impossible.»

En aquest estat d'esperit continuà en Suñol fins a renunciar l'acta a últims de l'any 1908 per deixar vacant un lloc y facilitar les eleccions del desembre d'aquell any en que es perdé el copo a Barcelona, quedant greument ferida la Solidaritat;

resultant desaprofitat un moviment sentimental del nostre poble que tantes esperances havia despertat.

Després de l'any 1908 apenes si féu en Suñol vida política. Es limitava a donar el seu parer quan els amics li demanaven, y intervingué en algún acte públic. L'últim fou el mitin sobre el Reial Decret de Notaríes a la Sala Imperi, en que pronuncià un breu discurs que és una filigrana de pensament y de forma.

He procurat recordar les notes característiques de la personalitat política d'en Suñol. Lligat ab ell des de la primera joventut per comunitat espiritual y fraternal afecte, la seva perdua deixà en la meva ànima un buit insubstituible.

Catalunya y Barcelona, en la grandesa de les quals tinc una fe incommovible, tingueren ab en Suñol un fill amorosíssim, y el seu exemple y les seves ensenyances deuràn aprofitar-se per a conduir a la nostra patria en el camí de son gloriós deslliurament.

JAUME CARNER

PERTENECE A LA BIBLIOTECA
ATENEU DEL BARCELONÈS

SEMBLANÇA D'EN SUÑOL

«D'ogni valor porto cinta la corda»

SE m'ha fet difícil posar-me a escriure quelcom relatiu a en Suñol per a llegir-ho en aquesta solemnitat. No certament perquè jo no estigués disposat ara y sempre, amb tota l'ànima, a cooperar a tot quant se fes en son honor y en son elogi, per deure y per voluntat. No tampoc perquè no en tingués molt que dir, car jo puc ben assegurar-vos que després del jorn de la seva mort, no n'ha discorregut un sol, sense que, en família, o en el despatx o en altra banda, hagi parlat de l'amic perdut, insubstituïble y inoblidable.

Es que jo, coneixent-lo molt, he tingut el recel de que l'esperit d'en Suñol se complauria més sentint-se recordat en l'íntima y cotidiana conversa dels que l'estimaren, que no pas en l'encarquerament oficial d'una vetllada necrològica. Nosaltres, ateneïstes, a l'ateneïsta y a l'ex-president de l'ATENEU BARCELONÈS — tant enamorat d'aquesta casa, que bé pot dir-se que en l'austeritat de la seva vida fou l'únic jardí del seu vagar — li devíem l'acte solemniat d'avui. Però dec creure que ell, defugint com defugia tant que li era possible els actes públics, no pot pas acceptar sense un xic de violència aquesta exhibició pòstuma.

A la fi, davant d'apremis, ben justificats per cert, m'he posat a escriure; al pendre la ploma una nova temença m'ha cor-près : la de que allò que digués d'ell no li fos grat, perquè jo no sé avenir-me ab l'idea de que hagi deixat completament de viure y de que no puga, per tant, haver esment y opinió d'aquest escrit. Em plauria saber aquest treball ajustat al gust de l'amic absent, això és, que no feria la susceptibilitat d'una modestia que fou en ell substancial y no qualitat afectada y externa, y que no m'exposava a merèixer la condemna del seu aticisme — de pensament y d'estil — ab un seguit de parrafades barroques, inflades de lloances.

Per a assolir-ho — ab tot y creure-ho inassolible — he col·locat, al començar la tasca, un retrat seu ben aprop dels meus ulls, cercant les suggestions, les inspiracions de la contemplació del seu rostre; y aixís, a la fi, he escrit, després de tants dies de pensar-m'hi, d'una embranzida, nirviosament, ab una mena de tremolor al bell fons de l'ànima, rebent l'impressió del seu esguard que, ferm y dolç a l'ensem, brolla

dessota el front bombat en forma de torra, com aquells fronts que plavien a l'Emili Zola...

*

El front bombat d'en Suñol!... Recordeu-lo : mireu-lo, millor dit. El front era tot l'home. Aquesta pintura que tenim a la vista, més que el retrat d'un home sembla el retrat d'un front. Fins a tal punt tota la llum del quadre radica en eixa part nobilíssima de la testa, que més aviat diríeu que s'hi refracta, com vinguda de l'interior, no pas que s'hi reflexa. Ell portava aquest front lluminós damunt d'un cos migrat, ab una desproporció manifesta, però no produïa la sensació d'una deformitat, sinó l'impressió d'una força, igual, però ab major dignitat, que els pectorals y els deltoïdes d'un atleta.

*

Darrera d'aquell front hi havia una de les més poderoses organitzacions cerebrals de Catalunya y d'Espanya. Ara que és mort no hi haurà segurament qui, havent-lo ben conegut, ho contradigui; y en vida y tot, quan la rancunia política hauria pogut fer ombra a la justícia, se li discutien a en Suñol altres qualitats, però els més decidits adversaris retien tribut a la seva magnificència intel·lectual.

Jo, per ma part, us ben juro que en la vida no m'havia apropat a una ment més bellament formada.

Si en el retrat apareix el front més aviat lluminós que il·luminat, no és pas fora de raó, puix el seu cervell era tot claror, sense una ombra, sense una vaguetat. Les idees hi prenien relleu y caïres precisos. Lo que aprenia, estudiava o averiguava, és a dir, tot lo que rebia del món exterior, s'hi destriava y ordenava, y, per a eixir-ne, s'hi vestia de llum.

¡Quantes vegades he anat a exposar-li una qüestió difícil y, de repetir-me'n ell l'exposició solament, precisant-ne els termes, n'he vist ja clara la solució, sense necessitat de més explicacions! ¡Quantes altres, després d'haver-li expressat una opinió meua sobre qualsevulla afer o tema, al demostrar-s'hi ell conforme y dar-me les raons, m'ha semblat que ja no era ell qui compartia el meu parer, sinó que era jo qui compartia el seu!

Aquest dò excels de la claretat, pot dir-se que fou innat en ell. Jo servo el record encara de que, deixeble brillantíssim de la Facultat de Dret, quan donava la lliçó es distingia de tots els companys, per una seguretat d'expressió y de concepte molt superior a la que comportaven la seva edat y la seva condició d'alumne. Als vint anys es passa doctor en Dret, y la seva tesi doctoral és marcadament metafísica : *Fonament del Dret de castigar*. Doncs, bé; la memoria que escrigué aleshores sobre dit tema és amarada de llum, y un noi de catorze anys, en el grau corrent d'instrucció que li correspon dintre de la nostra classe, pot, llegint-la ab atenció,

compendre sense esforç les teories penals que són terror dels estudiants de Dret.

No tinc jo de seguir-lo — altres més autorisats ho hauràn fet aquesta nit — en la seva vida d'advocat y en la seva vida pública, ni exalçar-vos, fins al punt que s'ho mereixen, els seus discursos polítics y, per damunt de tot, els seus escrits y informes que no podràn mai ésser superats. Jo havia somiat veure'ls col·leccionats y impresos els seus escrits forenses, y que servíssin per a l'emulació d'alguns y per a ludibri de molts advocats del Col·legi de Barcelona, que empleen en els litigis una sintaxi... de portera.

Jo no tinc de parlar-vos de tot això que d'ell havíem pogut apreciar tots, però sí puc dir-vos quelcom de lo que no pogueren apreciar més que els escollits de la seva amistat.

En Suñol era una intel·lectualitat poderosa, però calia acostar-s'hi y romandre-hi ben aprop, en intimitat perfecta, per a donar preu a tota la seva delicadíssima agudesia. Un discurs seu, un escrit judicial, eren una meravella de ponderació, de claretat, de solidesa, de contundència y de forma, y movien a admiració y aplaudiment : però la seva conversa valia molt més que tot això. Jo apel·lo al testimoni dels qui com jo l'havien fruita, perquè en veritat us dic, que els qui no tingueren aquesta sort, han conegut de l'amat difunt una meitat tan brillant com se vulga, però només una meitat.

Hi ha ben pocs homes ab els quals se puga enraonar ab profit, si bé no hi ha en el món, dintre l'esfera de les idees, res més excel·lent que una bona conversa. Conec homes intel·lectuals que conversant sempre es repeteixen; en conec que en comptes de conversar prediquen y no deixen parlar als altres; en conec que no toleren una contradicció y altres que només parlen de sí mateixos; y d'altres, en fi, que no es dignen descobrir les riqueses del seu esperit sinó des d'una tribuna o una càtedra y es retrauen dels col·loquis, desconeixent tot el valor pedagògic que hi ha en ells, oblidant que la gran cultura grega brolla de les converses de Zenó, Sòcrates, Plató y Diògenes en els jardins y pòrtics d'Atenes; no fent-se càrrec de que la bona conversa és naturalment la flor més excelsa y afinada de les civilitzacions, mentres que el soliloqui en front d'un auditori que no interromp, ni s'exalta, ni ha d'ésser persuadit a una acció immediata, és un artifici quasi ridícol.

No era el fort del nostre amic la conversa entre moltes persones, és a dir, la conversa de saló, perquè el seu temperament senzill y anticerimoniós no l'havia inclinat a ésser un home de món en el sentit ab que s'aplica aquest títol; mes en el diàleg o en la parla dins d'un grupu molt reduït y íntim — a semblança de lo que li passava a Rousseau — tenia un encís extraordinari. Insensiblement, sense esforç, sense afectació, qualsevulla cas particularíssim, qualsevulla fet individual, l'anècdota, en una paraula, adquiria un sentit d'universalitat y de transcendència en el desenrotllament de la seva conversa, y lo que havia començat arràn de terra finia enaltit y dignificat, produint a l'interlocutor edificació o ensenyança.

Y us errareu de mig a mig si penseu que per a això en Suñol s'enfilava en el trípode o pontificava. Us he dit que esdevenia insensiblement, sense violencia, per lo mateix que a ell li era tant fàcil. El llenguatge, per a elevar els conceptes, no havia de variar-lo. Tots podeu recordar que en Suñol, en la conversa més corrent y pedestre, tenia una paraula exacta y precisa, sense embuts ni vacil·lacions. De tant en tant, sí, li fluïa un paragraf eloqüent, mes ab tanta naturalitat y n'atenuava tant oportunament l'efecte posant-li a continuació, immediata, una interjecció familiar, que l'enraonament seguia essent conversa.

Molts vespres, quan podia plegar el despatx d'hora, me n'anava a casa seva y, trobant-lo desocupat, parlàvem, y parlàvem de Dret, de Sociologia, de Literatura o d'Historia... què sé jo! — perquè, com us deia, de qualsevulga faicó que iniciéssim l'enraonament, per obra y gracia del seu poder espiritual, arribàvem impensadament a alguna de les grans disciplines de l'intel·lecte. Y durava, es perllongava el col·loqui tant grat per a ambdós, que ens semblava com si el vell Kronos s'hagués deturat a escoltar-nos. Per això, molts dies, una discreta cambrera havia d'interrompre'ns ab l'avís de que el sopar feia estona que era a taula, y, sinó, jo crec — tant-de-bo fos cert! — que encara hi fórem.

Jo en sortia — això no és estrany — més instruït; però també — y això ja us admirarà — en sortia més bo.

*

Sí, se'n sortia més bo.

Si em posessiu a triar entre el cervell d'en Suñol y el cor d'en Suñol jo no sé pas que preferiria. La seva bondat era tant gran com el seu talent, y jo em decantaria per la bondat, car mentres no s'imposi a tota l'Europa la filosofia d'en Nietzsche penso seguir col·locant evangèlicament la bondat per damunt de l'intel·ligencia. Pensava, sentia y parlava tant excel·lentment que jo he cregut sempre que el *vir bonus dicendi peritus*, de Quintilià, a pocs homes escauria tant bé com a ell. Era auster, però d'una austeritat sense artifici, sense radicalismes y sense intransigencies, que li permetia compendre, explicar-se y excusar la vida. Sabia, a totes les situacions y a tots els conflictes, aplicar la regla de moral adequada, és a dir, no la regla immutable de l'abstracció, sinó la regla de moral pràcticament possible, l'única, doncs, apta per a millorar una situació y, ja que no per a restablir el bé, per a disminuir el mal. En això consistia la més pregona gracia de sos consells; a això degué els millors èxits professionals, assolits no ab l'estrèpit de la palestra curialesca, sinó en la serena quietut del despatx; això li valgué un prestigi y una autoritat en el si de moltes families de que pocs advocats poden vantar-se, y el que la seva relació ab gran part de la clientela fos d'una espiritualitat de que no es poden fer idea els que no passen, en aquesta relació, de la crosta dels interessos; y això explica que en moltes llars fos plorada la seva mort — materialment plorada — com la perdua d'una tutela insubstituïble, d'una

autoritat extra-familiar igualment acceptada y respectada per tots els membres de la família.

Lo dit, bé us indica que en Suñol no era entregat a la abstracció y a la metafísica. Ben al revés : s'interessava constantment per realitats viventes. El seu despatx era per a ell una mena de laboratori d'experimentació. La seva lectura preferida era l'història, y de l'història les fonts més properes a la vida : les memories y la correspondència dels personatges o dels qui ab ells conviueren.

Mai havia concebut el Dret ab separació del cas pràctic. Li semblava monstruós aplicar mecànicament a un conflicte viu de l'actualitat un text assecat i revellit de les Pandectes. Arribava a afirmar, paradoxalment, que per a ésser bon advocat lo que menys importava era el coneixement del dret escrit.

Bé compendreu que el resultat del comerç d'idees ab un home aixís, no fos l'adquisició de dogmes fonamentals y primers principis, sinó de normes aplicables a la vida actual d'agrupacions y individus, y que aquests, de la conversa ab ell, sortissin sempre moral e intel·lectualment millorats.

Ja sé jo que a en Suñol, contradint lo que us acabo de dir, se li havia format perfidiosament una fama de home negatiu, o, lo que és igual, girat d'espatlles a la realitat, y, per lo tant, sense aptitud per a cap acció positiva. Això no volia dir, traduït al llenguatge de la sinceritat, sinó que en Suñol no era un *llest*, en l'argot social que dona malícia a la paraula. És, precisament, un altre dels honors que li són deguts. Si en el fons de son esperit covava ambicions, eren tant enlairades y tant nobles que es confonien y fonien ab els ideals, fins al punt de poder-se dir, rodonament, que no era un ambiciós.

Oh, si en Suñol hagués arribat a tenir-ne d'ambició! De la mateixa manera que, dedicat en cos y ànima als quefers professionals, alcançava un dels llocs més eminents y sobretot més respectats, molt y molt abans de trepitjar els llindars de la vellesa, hauria obtingut successos extraordinaris en altres esferes d'activitat intel·lectual més llampanes y sorolloses.

Hauria pogut posar aguts comentaris al marge de les histories. Hauria pogut escriure claríssims llibres de ciència jurídica o atraure estudiants y professors als escons d'una càtedra lliure, ja que aquest país desgraciat no sabé arrencar-lo del silló del despatx y posar-lo, a la força, en el silló d'una aula universitària. Hauria pogut, principalment, ésser una de les supremes figures de la política, no sols a Catalunya, sinó a Espanya... Més d'una vegada la seva orelleta d'estòic havia escoltat el *tibi dabo regna terrae*.

*

Ja sé que alguns dels qui m'escolten, allunyats del mort il·lustre en l'espai de relacions socials o en la gamma de les opinions, s'han preguntat y es pregunten: « — Però bé, ¿quina és l'obra d'en Suñol? ¿Què és lo que n'ha restat, d'en Suñol? »

Interrogacions que equivalen a dir : «— ¿Per què, si predicava tant sobirana-ment, no va fer més discursos? ¿Per què, si era or el seu pensament, no va escriure llibres? ¿Per què, si podia arribar a ministre, no va fer per arribar-hi?»

Ja us he dit : tot quant era exhibició trobava en ell una resistència extraordinària. Jo havia arribat a creure que l'averkonyia la mateixa seguretat de l'èxit. Parlava en públic només que per exigències de la professió o per imposicions dels càrrecs que ocupava o en comptadíssimes ocasions de compromís o deure ineludible. Admira que un home de tant noble y justa paraula discursegés tant poc. Qualsevulga altre, tant meravellosament dotat per a l'oratoria, s'hi hauria entregat desenfrenadament, fent de la vida un enfilall de triomfs y d'ovacions.

Recordo encara l'esclat de les primícies de la seva oratoria a Barcelona. Fou al «Círculo de la Juventud mercantil», que ocupava aleshores el local del carrer de Sant Francesc, cantonada als Escudellers, on abans havia estat el Col·legi Galabotti. Els seus companys hi anàrem per a animar-lo y fer-li la *claque*. Però en bona fe no va necessitar-nos. Allavors — era als vint anys — ell estava encisat de l'oratoria castelarina, y si bé la trobava excessivament emfarfegada y ampulosa, l'estrafeia ab una traça extraordinària, component, en castellà, no cal dir-ho, unes parrafades de gran magnificència, cadascuna coronada ab una mena de ramellet de castell de focs que cap públic rebia sense aplaudiments entusiàstics. Aquell debut, encara que en un círcol modest, fou un triomf complet, una vera consagració. L'auditori arribà electrissat al final de la conferencia, interrompent-la ab aplaudiments, endevinant el final dels períodes y tallant-los ab l'ovació abans que fossin arrodonits per la paraula.

Però en Suñol, home d'un gust afinadíssim, aviat va deixar de banda el model d'aquella eloqüència, admirada en el qui en fou creador perquè responia a un temperament y a unes condicions personalíssimes, però que en la turba dels imitadors resultava d'una afectació y d'una inconsistència intolerables.

Conten que el gran Bossuet, després dels seus assaigs oratoris, es recollí una temporada per a tornar a la trona, corretgit y refinat, en possessió completa y definitiva del seu art.

Aixís en Suñol, després de les fantasies castelarines, va estudiar-se y esmenar-se, y refongué la seva oratoria convertint-se en l'orador moderníssim, de paraula precisa, que cerca per damunt de tot l'exacta correspondència del mot ab el concepte y que no es permet la disbauxa d'una imatge, sinó quan aquesta escau en cert moment de l'oració com una flor al cap d'una branca al començar la primavera.

No manca qui ha dit : « — En Suñol no pot ésser qualificat de parlamentari, perquè al Congrés sols hi pronuncià un discurs, el discurs contra el projecte d'Administració local; una mena d'informe per al que li bastaven les seves grans condicions d'advocat.» Ben cert que un sol discurs al Parlament, no és prou per a revelar un parlamentari, però ab lo que no puc estar conforme és en que per a fer-lo fossin suficients les dots d'orador forense; car molt bons advocats fracassen al Parlament y molts que

llueixen al Parlament són uns petits advocats. Hi ha una distinció ben marcada entre les dues menes d'oratoria, prou estudiada pels retòrics. Un bon advocat, sense condicions de parlamentari, no passarà de discret pronunciant discursos a les Corts, y segurament el primer que hi pronunciï no produirà a la premsa madrilenya l'unanimitat d'admiració que va produir l'únic parlament d'en Suñol, expressada per alguns diaris, com en *El Imparcial*, dedicant-li tot l'article de fons, y ab frases com aquella de que «parece imposible que el señor Suñol sea tan catalanista hablando tan admirablemente el castellano».

El que en Suñol hagi parlat una sola vegada a les Corts d'Espanya té una forta significació — y no vinc jo ara aquí, car l'ocasió no n'és propícia, a discernir legitimitats y conveniencies; — el seu silenci fou el girar d'un gran full de l'història de Catalunya : l'eclipse de la política d'idees y el senyal del predomini de la política d'interessos.

No va escriure llibres, perquè l'engranatge del bufet d'advocat, creixent d'una manera prodigiosa, en concurrencia y en importancia, va absorvir-li completament la vida. Bé és veritat que hi ha advocats de gran clientela que troben temps per a actuar en altres esferes, mes no exerceixen la professió com havia acabat per exercir-la ell: és a dir, com un estat de vocació. Ho veia tot, ho estudiava tot, ho escrivia tot. En els escrits forenses (malaguanyats pels arxius polsosos) hi ha tot lo que hauria pogut portar als llibres : elevades lucubracions jurídiques, agudeses d'argumentació, prodigis de claretat, primors d'istil, delicadeses de sentiment... Treballar aixís era per en Suñol treballar a consciència; però jo dic que era buidar pròdigament, en una tasca professional, tot el tresor d'un esperit.

Al considerar que ell, que tant y de tanta excel·lència podia haver donat a la lletra de motllo, no hi ha deixat apenes res publicat, m'avergonyeixo, jo que he escrit tant poc, d'haver escrit massa; y em ve el riure als llavis al pensar : ¿què quedarà, què passarà a la posteritat de lo molt que han escrit molts a qui conec?

*

No va afanyar-se ni va agitar-se per a ocupar grans llocs, ni per a dominar ni exercir influencies, perquè el seu concepte de la vida era massa enlairat y massa després. L'adhesió popular, el concurs de gent sana y desinteressada, abrusada d'ideal, l'haurien portat segurament al sacrifici y a l'heroïsme. Però no era fet per a esforçar-se en produir-lo aquest ambient. Tenia d'ésser espontani o tenien de dar-li fet. Y li va succeir tot lo contrari, li va succeir lo que passa a tot aquell que ni es doblega al servei dels poderosos perquè l'estirin, ni es dedica a afalagar y enganyar les masses perquè l'empenyin.

Ha treballat molt y no ha fet més, no ha abarcat més, perquè no ha pogut, perquè son front, en forma de cúpola, tancava un fogar tant roent que el cos feble no basta

va a fornir-ne el combustible. Tota sa vida, precaria sempre, és el procés del desequilibri entre les funcions superiors de l'organisme, de potencia extraordinaria, y les funcions vegetatives deficients y malaltices. No se li podia exigir més de lo que féu, perquè va fer més de lo que podia. Els que el titllaven d'indolent, al veure'l allunyat de la vida política, s'hauràn convençut de que foren injustos, quan han regonegut en la seva mort prematura el tràgic testimoni de que la tasca havia estat superior a les seves forces.

¿Què n'ha restat d'en Suñol?

¿Oh no cregueu que el pas per la vida d'un preclar enteniment puga mai ésser infecond! Ell no s'ha endut d'aquest món la dot excelsa que li fou atorgada. L'ha anat escampant en generosa almoïna, cada hora de sa vida, d'home en home. Qui s'hi ha apropiat ha pogut participar-ne.

Tots els que fruïren la seva intimitat en quedaren perfumats per a sempre més. La seva amistat ens ha deixat al cor una empremta inesborrable.

El record de son afecte és per a mi una mena d'herencia espiritual honorable com una ordre de cavalleria. Pot ben dir-se d'ell que ha tingut amics, de lo qual no tot-hom per savi, per fort, per poderós que sia, pot envanir-se. Semblen escrites per a aquest lloc les paraules de Voltaire : «L'Amistat és unió de l'ànima en els homes virtuosos, puix els malvats sols tenen complices; els voluptuosos, companys de vicis; els interessats, socis; els polítics, partidaris; els prínceps, cortisans : únicament els homes de bé tenen amics.»

Quan no, altrament, la seva vida haurà estat profitosa com a exemple. Mes no la seva vida professional, ni la seva vida política, ni la seva vida privada, sinó la seva vida integral. Solemnitats com la d'avui comporten moltes vegades l'estudi y elogi d'una manifestació o d'algunes manifestacions d'una vida y mantenir un piadós vel sobre altres aspectes no mereixedors de lloança. Ell pot resistir tots els examens. Es un bon espòs, és un bon pare, és un bon advocat y és un bon ciutadà. No té cap originalitat, cap extravagancia, cap d'aquestes morbositats morals que ab freqüencia desgraciada acompanyen les grandeses intel·lectuals o artístiques. La seva casa podria haver sigut de cristall.

Pensant en ell em ve sempre a la memoria en Maragall. Eren dues vides semblantes y paral·leles, y la seva excelsitud intel·lectual y moral cada dia els enlairava també paral·lelament en consideració y en dignitat. El gran amor a Catalunya y el gran interès ab que seguïen sos moviments, malgrat el seu auster allunyament de la vida pública, contribuïen a augmentar-los el prestigi. L'ancianitat d'aquests dos homes, coronant-los d'autoritat y de respecte, n'hauria fet, si la mort gelosa no els hagués ferit abans d'hora, els dos patriarques de Catalunya.

Adeu, amic. Es l'últim tribut públic el d'avui. Ara, cada dia que passi, el tràngul de la vida deixarà caure damunt del teu nom una mica d'oblit. El poble de Catalunya, a qui tant estimares, d'aquí unes quantes dotzenes d'anys, mirant aquest retrat, es preguntarà qui devia ésser en Suñol.

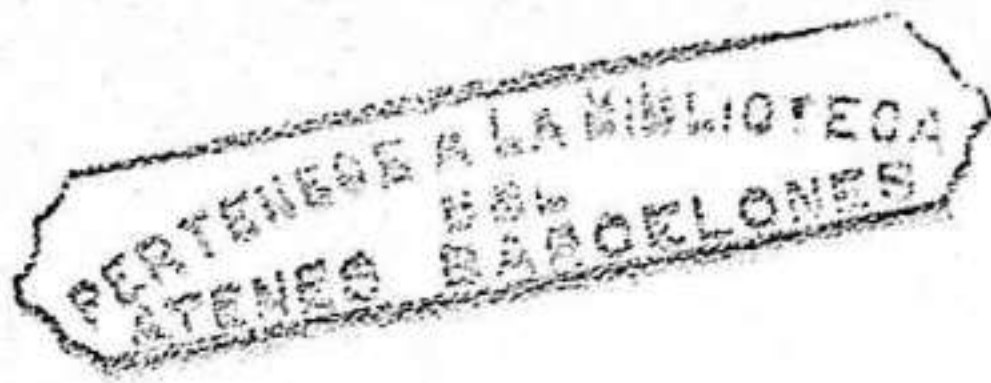
Per si aquest treball s'mprimeix y algú, per atzar, el fulleja en el pervindre, y, poc interessat o poc vagatiu, només en llegeix el final o la capsalera, deixa que et saludi, al despedir-me, ab el mateix vers del florentí immortal que he posat al principi com a lema, y que t'escau, si bé en esfera de menor esclat, tant com aquell que en mesqué l'endreça; aixís l'anònim curiós de demà, per poc que llegeixi, haurà un resum de ta vida y honrarà la teva memoria:

«D'ogni valor porto cinta la corda».

CARLES M.ª SOLDEVILA

MINISTERIO
DE CULTURA

L'APARTAMENT DE L'ILDEFONS SUÑOL

VINC a recordar tristes coses : l'apartament d'una poderosa intel·ligència de la causa de la Patria y la recaiguda del poble, després de mig segle de renaixensa, altre cop en camí per la fosca vall sense horitzons, sense fe en si mateix ni en els seus homes. No vinc a invocar justícia pòstuma, inútil reivindicació per a la memòria de l'amic. Perdut el concepte del poble, de la generació que ens volta, se sent despreci profund de la personalitat propia, ofegada en el comú menyspreu. Me reclamen com dever, records personals, una mísera lliçó històrica de les nacionals mesquineses per l'Ildefons Suñol sofertes, y compleixo el dever, anc que el crega estèril.

*

Una revirada imprevista de l'opinió ens portà als presidents de Societats, impensadament, a la representació nacional. Al penetrar en l'ambient del Congrés fereix la desproporció enorme, manifesta, ab rares excepcions, de la potencialitat, de la força integral de Catalunya ab la seua inferior representació parlamentaria : homes de partit y de carrera que hi van a fer llur camí ascendent, industrials a defensar-hi lloables però parcials interessos, menestrals adinerats en cerca de falsa consideració social... Calia, a la nostra terra, més ideal y transcendent representació, d'altesa de mires nacionals, guia superior de tot un poble cap el seu pervenir.

Per dret propi, llegítimament adquirit, l'Ildefons Suñol era, potser, el primer que responia an aquesta representació. Jove encara, de sòlida fama en el foro, coneixedor de la patria historia, aspiracions y caràcters, y de la política general contemporània; d'opinió temperada, pensador profund y de caràcter y posició independents; decididament afecte a la causa nacional, generós de tot lo seu, laboriós, conciençut, de moralitat privada impecable en tots conceptes, nèt de tota ambició borda. No torsava la seua recta voluntat cap mesquí interès, y la seva poderosa intel·ligència governava destra una oratoria eloqüent, sencera, guanyadora de voluntats y respectes, correcta y reposada, clara de forma y enèrgica de concepte. Era l'home de par-

lament que entre els oradors eminents espanyols necessitava tenir Catalunya per a les grans ocasions.

La representació parlamentaria an en Suñol li fou acordada en singular circumstància, ja com apartament d'un alt càrrec ciutadà. Una tarde de solemnitat anyal, a l'hora de posar-se a taula, va venir una convocatoria ab urgencia. Era enfadosa d'hora y de dia : els carrers, plens de claror de festa, mostraven arreu els blanquinosos empedrats deserts de cap a cap, fins a l'horitsó; tot-hom era en familia, dins de sa casa. Al saló del que presidía ens hi reunírem mitja dotzena de persones. Era una de les provatures dels governants per a Barcelona : davant del moviment català, se designava un nou alcalde, afecte a la Casa Reial, persona agradosa y inofensiva, de rectes intencions y que devía tenir al seu costat un tinent d'alcalde, millor dit, un lloctinent catalanista. El designat per les condicions d'intel·ligencia, recta autoritat y temperansa mostrades ja a l'Ajuntament, era en Suñol. Instantaniament del nostre camp en sortí una reparada : al governar, anc que fos accidentalment, la ciutat s'hi exercía jurisdicció y s'hi perdía l'elegibilitat per al Parlament. S'acordà renunciar la proposta y reservar-nos en Sunyol per a la Diputació a les Corts pròximes, y en Suñol fou excluït del govern de la ciutat.

En veritat no mostrà el nostre amic cap apetit per al càrrec : en tant difícils circumstàncies, no els prenen pas per gust els que són aptes per a desempenyar-los honrosament.

No tardaren les eleccions generals; un vot de confiança fou acordat a la presidencia de les nostres societats per a la formació de candidatura. A l'anar-se a publicar, ab sorpresa y indignació sabérem que en Suñol n'havía sigut excluït. Allò era una ceguera política... y altra cosa pitjor.

Sol haver-hi, en les societats de lluita política, el recambró, afecte a conciliàbuls privats, a les petites y ambiciosos íntrigues dels professionals sens altra feina; és el lloc on se tramen y urdeixen moviments de pobles... y els seus desenganys. Allí ens dirigírem a exigir explicacions. Les excuses abundaren, sense solta ni sentit. Per odioses calumnies que afectaven a una familia honradíssima, l'exclusió l'havía aconsellada, en tenia la culpa... el bisbe.

No podia passar y no va passar. Exigírem junta. El conflicte, la reposició d'en Suñol, porta la dimissió presidencial, retirades y peregrinacions a les ciutats de la *frivolité*. Tal era l'alta direcció del moviment de tot un poble.

Als comicis feren pitjor. El lloctinent del centralisme, ab vots de tota llureia, del roig anàrquic a l'atzur ab lisses d'or, quedà triomfant; la candidatura catalana en minoria parlamentaria, insignificant, y l'orador rellevant d'ella, per un centenar o dos de vots, altra vegada eliminat. ¡Dolorosa repetició del mancamment del sentit polític social del nostre poble!

Ab silencis somris, un xic sarcàstic, rebé en Suñol la nova; ahora era un desengany y un descàrrec de penosa tasca y responsabilitat. Els amics d'ell no cregué-

ren el resultat de desviació popular; la constància, en excés de vots de cada secció, per un sobre l'altre noms de la candidatura, els hi semblà sospitosa.

Els mai prou alabats diccionaris d'electors, com el sabre que la nació confiava a Mr. Prudhomme, tenen dos efectes perfectament oposats : impedir la suplantació de vots y facilitar-la. Hi ha sempre en les més legals eleccions un escuadró mòbil de voluntaris y uns centenars d'interventors assalariats disponibles per a aquestes estratagemes. Era dur de creure als sargentos de segona fila tirant contra els seus generals en la linia de foc. Però més tard n'hem vist de pitjors.

Poc després s'anunciaren les regies jornades y una feliç coincidència de conversió dels nostres homes més feréstecs. Els estridents, se tornen turiferaris; els que imposaven, pidolen. Les velles histories que ens contaven s'han trasmutat: Isabel *la Catòlica* (li tenien querència a la pobra senyora : com un pressentiment) no és la que ens pintaven pel camí del trono unitari passant per damunt del cadavre del Príncep de Viana y de la deshonra nativa de la Beltraneja : és la senyora generosa que acull sota la seua ensenya gualda y d'argent l'acrisolada lleialtat dels catalans inconciliables.

*

A Madrid, per aquells dies, l'Hotel de París, de moda aleshores, feia goig de veure. A l'ample y fondo menjador complet a vessar, sota el baix sostre entressolat, a la llum grisa del carrer d'Alcalà, no s'hi veien sinó cares conegudes, negres hàbits de visita, autoritats populars de nostres ciutats y els seus parlamentaris, presidents de societats, grans industrials y comerciants... Era un moviment seguit, animat, que semblava un jubileu. Algún s'acostava a donar explicacions : « — Ja ho veu, allò se'n va; és ocasió de treure alguna cosa per a la nostra ciutat; esperem que ens faràn un *pantano*. » « — Començarem una era de pau y harmonía, ens daràn y ens faràn moltes coses. » « — Un tal està designat per una qual distinció. » « — Hi ha uns difícils expedients d'aduanes, uns salts d'aigua que es resoldràn; hi tirarán terra a sobre... terra i aigua faràn un xic de llot, res més. »

Als maldients seguïen els sentimentals : « — La senyora l'ha enviat a buscar: ab llàgrimes als ulls li ha recomanat al seu fill... També elles són mares. » Se sentia un ab cert orgull, alhora amarg y sarcàstic, de no tenir desig d'abaixar-se a collir o tirar un ganxo a alguna de les belles coses que passaven, que la corrent se n'enduïa... Però, tristament, veia arribar aquella riuada, allà, a l'horitzó llevantí, aterrant l'obra de dues generacions, ofegant, qui sab si per a sempre, la fe d'un poble en els seus homes y en els destins de la seua raça.

Diguem-ho noblement. En Maura, al cap del govern, si veia passar aquella bellugadissa de menuts apetits, se n'apartava, s'hi feia perfectament estrany. Una tarde m'estava quasi bé sol als *escaños rojos* del Congrés; hi era a despedir-me'n. En la calma ensopida de la sala, filosofava a la meua manera, comparant la situació ab les bregues

dels cinc anys últims. Un *wjier*, vestit de gala, rompé les meditacions : me demanaven. En Maura me feia dir si volia passar a la Presidencia. En la penombra de la sala hi parlava ab varies persones : demanà dispensa y me conduí apart, a l'enqueixada d'una de les finestres. El Rei anava a Barcelona : com home de govern responsable, demanava lleialment què en pensava y què farien els que com jo pensaven. Francament, li vaig respondre : « — Vostè no pot fer res, no pot donar res de lo que desitgem; prou sab el medi que el volta...» Lleialment, se va donar pressa a interrompre : « — Ja ho veu; no, no és possible!»

En Maura, se veia ben clar, no havia promès cap cosa de les que es suposava o fingia s'anaven a obtenir : no podíem, no devíem associar-nos a la reial jornada, ni tampoc llençar el poble, a Catalunya, a una agitació momentania, estèril y perillosa per al seu avenir. Ens pertocava l'allunyament serio y digne, el manteniment ferm y serè, y la propagació de les nostres aspiracions en espera d'ocasió per a obtenir-les o imposar-les. Ens vàrem separar desseguida, ab afectuosa cortesia.

*

A Barcelona, les coses anaven per altres camins. Se convocà reunió magna per a ajuntar el regionalisme a la reial rebuda, y resoldre d'una vegada l'acostament a les Institucions de l'Estat.

A la junta magna érem ben bé una cinquantena de persones. En Suñol també hi assistí; a ell, republicà de tota la vida y catalanista, y als seus semblants, se'ls hi proposava fer acatament, seguir al Rei, sense ni la més lleu promesa de correspondre a les aspiracions de la seua terra. Les raons eren curioses; les aportaren els antics dinàstics conservadors; el programa de la política a seguir s'apuntà clarament, y a pesar de negarlo en públic s'ha seguit després fatalment. « — Hem d'estar — deien — contra el Rei o a favor del Rei; sublevar-nos no és possible; hem de posar-nos al seu costat y dels seus governs. En aquesta posició sense resistencia d'ells, absorbirem l'administració de la nostra terra, disposarem dels seus medis, portarem als càrrecs el nostre personal, el jovent hi vindrà en busca d'un pervenir efectiu. Tindrem, aixís, els medis econòmics que ara ens falten y tot un exèrcit lligat a la nostra causa pel modo de viure. Pel camí platònic del manteniment de les aspiracions y programes, lluny de l'administració — deien — se quedaràn vostès ab mitja dotzena de persones. Davant del poble, com aspiració conservadora del bloc públic, mantindrem enèrgicament el vell programa catalanista, y ell ens seguirà y serà fonament material de nostra força.»

Era allò un retorn a les pràctiques del vell caciquisme enderrocat, d'allí procedien els que ho aconsellaven. Era encara pitjor : alçar els punys indignats a l'escena pública y passar-se després a parar la mà estesa per la taquilla. Antics catalanistes, republicans regionalistes, vells federals combateren rudament la proposta. L'assemblea vacil·lava. Aleshores vegérem ab sorpresa com saltaven a la palestra, a defensar

la girada, els de les estridències, els que no podíem tenir pel cap ni pels peus en les provocacions separatistes... ni en les porugues fugides vergonyoses, quan les persecucions s'hi subsegüen. Y aparequé ben clara la conjura.

Recordo a en Suñol, silenciós, impassible, com espectador en segona fila, les mans agafades al genoll, el cap deforme acotat, baix, la mirada meditativa, fixa, per damunt del lente cap al llum de la sala. L'assemblea, confosa, dividida ja, res resolía. En Suñol, com sacudint una pesadilla, s'alçà, s'espolsà un xic la roba, al pas se despedí y sortírem junts. Potser ell era l'únic, desconfiat per naturalesa, a qui no sorprengué la girada.

En la gran sala, pintada d'escenes antigues, que tenia la societat, aleshores deserta, ens aturàrem per última vegada a reflexionar un moment, a beure el vas de despedida. El centralisme monàrquic tenia ja un lloctinent que desviava les grans masses populars de la causa de Catalunya y les disparava contra nosaltres; ara tindria capdavanters per a desviar de la causa catalana la sua mitjacracia, poruga de la lluita social y política, y guanyada per afalagaments de vanitat satisfets y retribució de càrrecs, sortida fàcil a fills y intel·lectuals indigents. Ab les lluites socials y electorals primer, ab el repartiment en càrrecs de les hisendes provincials y municipals després, entre la nova conservaduria y el radicalisme, donava el centre ja prou entreteniment a Catalunya per a apartar-la d'ideals trascendents.

Quedava, no obstant, un element intacte, sà, liberal, independent, amant de la terra y de tot lo seu; nervi, orgull y progrés de la força catalana: la menestralia. A ella calia recórrer, poble baix y mitjacracia estàn fracassats, perduts per a la causa de Catalunya. Aristocracia no en tenim: se'n tenia de formar una d'intel·lectual, directiva; y en mitja formació se posa a servidora cega de les minvades aspiracions y instints de la classe mitja adinerada.

Res resolgué l'assemblea d'aquella nit; mes desseguida se'n reuní altra de la conjura conservadora a casa d'un conegut regidor. Allí convingueren els detalls de la concurrencia del regionalisme a la reial rebuda y la manera de cobrir-se per a salvar el bloc popular electoral.

Y el Rei vingué. Fem justícia an en Maura: ell fou estrany també, desprecià agències y mistificacions. Quan, en la preparada escena, el que figurava Fivaller anava a recitar la seua *particella*, el primer ministre del d'Antequera no volgué contribuir a la representació. En Maura s'allunyà, per motius d'etiqueta; tenia de canviar-se la roba de camí, posar-se la levita.

*

Passà la reial jornada. De lo que aquí se'n prometeren, res. El partit català quedà desfet; en Suñol, altre cop, fou dels forçosament apartats. Ell y els seus companys ab càrrec públic feren un manifest explicant la seua lleial opinió; la massa en

féu poc cas; en canvi, foren tractats d'ambiciosos disidents, d'envejosos de guanys personals, de negatius impotents. Tres d'aquells quatre o cinc homes públics, tant vilipendiats aleshores, són morts : en Suñol, en Giralt y Verdaguer y en Pijoàn. Saludem aquí llur honrada memoria : els dos primers defensors íntegres y malhaurats ordenadors de l'hisenda municipal, altra volta desgavellada avui; l'últim, el pobre Pijoàn, combatent, ignorat de tot-hom, ab perill de la vida, una invasió de pesta, logrà ab alguns companys aturar-la. No podràn dir altre tant els que aleshores el calumniaren; y tots tres anaren per sempre més a la vida privada y d'allí a la mort, íntegres, en més modesta posició que quan entraren en la política nacional, per la que feren quantiosos sacrificis.

La campanya que seguí, per a apoderar-se de l'hegemonía de Catalunya els antics estridents, és incalificable. Dirigiren tota la tormentaria de diaris y societats que els hi havien confiat al servei de la causa nacional, contra els mateixos que els havien fundat y mantingut, y contra tota mena de prestigis catalans. El nostre públic no es creia tenir una civilització superior, universal, però sí respectable per lo que per nosaltres y per la situació de poble subordinat érem. Quan venien estrangers, la tractaven ab atenció y deferencia; teatre, poesia, escoles, estudis filosòfics y crítics, arquitectura, belles arts,... eren traduïts, o reproduïdes les obres millors, y ben rebudes en escenes y revistes dels grans centres mundials. Doncs bé, aquelles obres, orgull del nostre poble, calia implacablement destruir-les; ells, nous *constructius*, en farien d'admirables per a l'*imperialisme universal de Catalunya!* No solament se devia destruir les obres, sinó apartar, arreconar les persones que les feien. Els qualificatius d'abúlics, degenerats, senils, agotats... eren el lèxic comú de les seues publicacions aplicat als homes de tota una vida de treball generós, dedicat a l'estudi y servei del seu país. En Suñol en fou un dels més obsequiats ab aquestos o semblants qualificatius; directa y indirectament, els atacs arribaren fins a la professió privada y a la llar domèstica.

*

Ja al començar la conversió conservadora, preveient lo que venia, se tractà de formar una agrupació que salvés el pensament català, apoiant-lo en la menestralia. De fons liberal temperat aquesta, l'agrupació nova devia respondre-li, ésser d'esquerra, y tocava fer-la als republicans separats dels regionalistes conservadors. Els demés catalanistes els ajudariem, ab diners per a les publicacions y ab vots en els comicis. En Suñol fóra un dels homes de confiança per a aquest nou moviment, ell y altres hi portarien autoritat y recursos econòmics. El nostre amic, generosament, obrí la sua caixa per a la nova institució. La menestralia liberal, republicana o no, els seguí decidida, omplí llurs societats, de suscripcions els seus diaris, de vots les urnes electorals.

L'esquerra s'imposà.

Mes ben prompte l'infecció de la mà dreta passà a l'esquerra. Els redactors dels

diaris d'una y altra banda formaren un puerperi únic, y del rebost de cultura provincial els hi passaven plats costosos y apetitoses lleminadures. Fou una mena de corrupció de menors.

Aleshores se vegé una cosa curiosa : els diaris d'esquerra, pagats y llegits per la menestralia burgesa, se feren pregoners de les més desatentades teoríes societaries, filosòfiques, literaries, artístiques... Els redactors pagats reclamaven la llur independència, se feien turiferaris dels homes de la dreta y competien en teoria ab els extrems radicals; volien atraure's (deien) les grans masses socials anarquistes.

Al menestral, quan llegia el diari per ell subvencionat, no li arribava la camisa a la pell. Sovint, després d'una atrevida y mal criada teoria societaria repartidora, s'hi trobava uns requiebros com aquest : *ara tu, burgès ignorant que em llegeixes...* o li deia un crític modernista que la sua casa, un orgull seu que li havia fet un de l'*idea...* y premiat l'Ajuntament, era *deshonra artística* de la ciutat que tiraria a terra el noucentisme... La familia hi trobava també els seus agrements en les fulles setmanals, d'una literatura més que liberal... llibertina... Recordo, per mostra, un epitalami : *la núvia hi ballava nua per la cambra nupcial...*; aixís mateix. Les pobres noies de la casa se devien fer rara, ignocenta idea, del paper que els hi tocaria fer en un casament... liberal. Y figureu-vos el paper de la mestressa quan anaven a cobrar la subscripció... o al seu marit la subvenció de centenars de pessetes.

Els que no eren de l'esquerra, però tenien afecció als primers dels seus homes y a l'acció iniciada, s'acostaven a en Suñol tractant d'adressar el camí que es seguia. En Suñol, tristament, mal humorat, responia : « — ¿Per què no ho indiquen vostès mateixos als directors efectius? » « — Ja ho hem fet dues o tres vegades. » « — Doncs jo, ho he fet dotzenes de vegades... »

Y altra vegada vegérem en Suñol apartar-se de la vida activa política.

Entre tant, a l'Ajuntament, els homes de l'Esquerra se deixaven ensibornar ab ideals grandioses empreses d'administració municipal; a la Diputació jugaven a no menos delirants grandeses d'altíssima cultura...; y a l'una y a l'altra corporació se repartien els negocis y càrrecs retribuïts, innombrables, repetits, que amparaven tants vastíssims pensaments y empreses culturals, y les hisendes públiques venien a l'actual desgavell.

El favor públic se'n retirà tant depressa com hi havia vingut, a l'Esquerra.

Al considerar l'aixelebrada escomesa d'aquelles empreses culturals y administratives, me ve a la memoria, com apòleg, uns estudis d'insectes que llegia, quan era jovenet. Diu que les alades, en un hermós dia de primavera, surten en aixam del formiguer, ensagen al sol les sues ales primes, transparents, y se remunten ufanes; com si fossin forts ocells, per l'espai, follegen, lluen, fan les noces fecundants en l'aire... Ben prompte, extenuades, al caient de la tarde, sense energies per a sostenir el moviment de llurs ales irisades, vénen en terra, rocegant-se, inaptes per a trobar-hi el precís aliment. Diu que aleshores, o al matí següent, surten les formigues neutres,

obscuras menestres, en escuadrons, del cau de llur treball, adelerades recorren el camp desigual, ple de terrossos, per a elles com muntanyes, busquen arreu les pobres alades caigudes que ab grans afanys havien criat y mantingut, y en fan una singular selecció : a les fecundes, les hi arranquen, implacables, les ales y les duen a criar als fons de les celdes de llurs caus... a les altres, no fecundes, inútils per a la vida d'ordre y treball, les abandonen a llur fatal destí : al variant tempir, al mig del camp.

*

Anem ara a trobar a l'Ildefons Suñol, en la sua última y més lluminosa acció política y en el seu últim y major desengany.

Tristos precedents motivaren la Solidaritat. Per a cohonestar l'atañament a les institucions y mantenir el seu bloc popular, forçà la dreta regionalista les estridencies periodístiques : provocacions a personalitats de la força pública, baixos usos atribuïts a l'insignia nacional. Vingué el 25 de novembre. La civiltat ofesa, no la defensaren de moment els polítics, provocadors fugitius. Sense el manifest dels presidents de societats econòmiques, aquella nit hauria passat sense protesta. Un patriota de ferma y serena voluntat, sol, al Congrés, hauria també aturat la llei de Jurisdiccions.

La Solidaritat fou efímer moviment protestatari del sentiment català ofès, no una acció persistent ab objectiu nacional determinat. El programa mínim del Tívoli era tant prim y incolor que es necessitava, com per al cabell de la Mare de Déu, estar en divina gracia per a ovirar-lo. A les candidatures solidaries hi anà qui volgué; cada candidat se designà a sí mateix; n'hi vingueren de tota mena de procedencies y opinions socials y polítiques.

En Suñol, elegit per Barcelona, y ja en camí de Madrid, tractà d'organisar, per a l'acció parlamentaria, aquella multitud heterogenia, aquell *montón*, que en digué en Maura. També aleshores, ell, l'orador parlamentari més hàbil, fou tirat en banda; el més atrabiliari y inepte per al cas, de la dreta, li sortí a l'encontra : allí no hi havia d'haver directors ni avinences d'acció col·lectiva; ell ho deia ben clar; en saltant del tren se n'anava a tractar ab en Maura. El nostre amic se dolia amargament de l'indisciplina general, que havia de portar la desfeta.

Tres discursos marquen, com grans fites miliaries, la discussió de les aspiracions catalanes al Congrés espanyol : el d'en Robert, d'exposició total de la qüestió; el d'en Maura, contestant-li, en defensa de la força de l'Estat unitari, que considerava greument afectada; el d'en Suñol, demostrant l'inocuitat, l'insuficiencia del projecte del més ben intencionat dels homes d'Estat centralistes, per a resoldre el problema de les justes aspiracions catalanes dintre un plan general comú a tots els elements heterogenis de l'Estat, quasi tots sense energies per a adaptar-se a aquella organisació, per al desenrotllament de Catalunya encara estreta, inservible.

L'endemà, el discurs d'en Suñol, fruit de llarg y detingut estudi, d'una eloqüen-

cia alta, que produí fonda impressió en el Congrés, era desvirtuat, contradit per altre o altres discursos lleugerament sortits de les files solidaries. Ell se'n lamentava, no per interès personal; el seu prestigi d'elevat orador parlamentari estava ja fet, no en patia pas de la comparació o competència, al contrari, rellevava més; lo que sí en sofría, d'aquelles contradiccions, eren el prestigi y la causa de Catalunya.

Cal conèixer aquell escenari per a figurar-se lo que devía sofrir l'expert orador en aquella campanya desorganizada, on cadaú sortía a l'hemicicle a fer les habilitats que li semblava per a entretenir als seus electors. Ben segur que en Suñol temía més les preguntes, interpelacions e interrupcions de molts dels propis, y les mitges rialles dels contraris, que els més seriosos discursos que hagués tingut de contestar.

Hi sortiren coses molt estranyes, fins unes rondalles molt velles que havien de fer ballar (ab no sé quina flauta) als oradors d'aquell Congrés que es compten entre els més eloqüents y ingeniosos del món. Naturalment, ni per casualitat en va sonar cap de flauta.

*

En Suñol, ab grans dificultats, deixava la seua llar per anar a aquell escenari a penar, sense cap profit ideal.

A aquesta mateixa sala de l'ATENEU se li vingué a exigir la dimissió de Diputat, a excluir-lo també del Congrés. Ell no hi feia res, y una nova habilitat, la dels *copos*, posaría la total representació de Barcelona en mans de la Solidaritat. ¡Eren tant pocs una quarentena!

Era hora de l'Acció, ab lletra majúscula; fóra els abúlics. Era temps de l'assalt pels homes de Voluntat, també ab lletra majúscula. Els murs de Jericó anaven a caure. A la sortida de la comissió, en Suñol se quedà entre nosaltres, cavilós, desenganyat. No sentía afany de figurar, però reclamar-li a ell l'acta, ho prengué per negra injusticia y desagraïment. Creia que el seu pensament y la seua paraula podien ésser útils al Congrés en circumstancies decisives, y la seua personalitat, d'influència positiva per al seu país. Però els fervents desitjos estaven complerts, en Suñol ja no era res, ja no feia nosa en els camins triomfals...

De llavors ençà se tornà el nostre amic més retret, més reservat; més entregat als seus estudis històrics y al seu despatx d'advocat. Rares vegades venía entre nosaltres, seguint ab pena l'evolució política y administrativa dels antics companys seus. Portava els comptes de la gestió municipal y provincial, la minva y desaparició del fons de reserva de l'Ajuntament, uns catorze milions que ell hi havia deixat quan féu la conversió del deute;... del de la Diputació que havia seguit el mateix camí. Darrera de la reserva se'n aniria el crèdit; per aquí vindria el desastre final del moviment català.

Quan se suscità l'assumpte de les aigües, l'ATENEU s'hi trobà accidentalment compromès per l'acció de la Junta de Presidents. L'ATENEU, sense soroll públic, féu lo possible per a aturar-lo. Però dretes y esquerra portaven altament la paraula per a

tirar-lo avant. Se va recórrer a en Suñol perquè interposés la seua autoritat moral en el ruinós negoci. Va escoltar atentament, concirós, els arguments, els comptes. «— Sí, sí, — va dir, — m'ho temia. N'he vist d'altres iguals o pitjors... la reversió dels tramvies, per exemple, però no hi puc fer res. — Y somrigué: — Se pensen queestic gelós dels grandiosos pensaments y prestigis administratius.»

*

A la mort d'en Suñol no se li feren els honors deguts a la seua gran valua. No hi hagué aquella imitació de tristesa pública que les grans tiranías antigues tributaven als homes virtuosos o genials que els hi foren contraris. A les petites tiranías fins la sombra de la fama pòstuma els hi fa por: continúen ab ella la conspiració per extingir-la.

L'apartament d'en Suñol no fou voluntari. L'excluiren forçadament del lloc que li pertocava, homes de condicions morals inferiors: en llur camí ambiciós els hi feia nosa. L'apartà de l'acció pública la repugnancia seva pels procediments que ab ell s'usaven, per les lluites intestines d'ambicions personals en que hauria tingut d'intervenir, per les tendencies socials de dreta y esquerra, y per la brega destructora d'idees nacionals que engendraven.

Però, per damunt de tot, l'apartà de la gestió nacional la falta comú de sentit polític y social. Se cansa el nostre poble d'una acció seria y serena, llarga y porfiada; la majoria, prefereix l'agitació sorollosa, passatgera y variable, d'objectius aparatosos, mai assolits; satisfacció d'odis socials y de partits, les votacions negatives contra tal home o tal classe social; y, sobretot, en la política, el cansa el sacrifici llarg y costós per a la lliberació d'una raça; més aviat hi pretén la momentania satisfacció a les seues necessitats, vanitats y egoisme privats; y segueix més als aventurers que els hi satisfaràn sense escrúpol a costa de la comú hisenda, que a l'home recte que en bé del comú havia de negar-los-hi. Tantes vegades com se plantejà l'elecció del poble entre en Suñol y els professionals de l'agitació, la majoria s'apartà d'en Suñol y seguí als aventurers.

Fa grans als reis y als pobles saber elegir als homes que han de dirigir-los. Es comú lamentació de pobles degenerats la de falta d'homes que els redimeixin. Entre totes les multituds, distribueix la providencial naturalesa porció semblant d'homes de cor y d'intel·ligencia: si el medi és favorable, s'alcen ells al cap del seu poble per a dirigir-lo; si el medi és viciós, moren ells desconeguts o ofegats en la massa viciada, y s'alcen en el seu lloc els aventurers que governen la multitud pels seus vicis preferits.

Per suprema y moralisadora sentència universal, els pobles que sacrifiquen als Homes que havien de redimir-los estàn condemnats, per rics que sien y poderosos que semblin, a subjecció, y a ésser disolts o errants en nacions a ells estranyes.

LLUÍS DOMÈNECH Y MONTANER

CRÒNICA

Com ja s'ha dit més amunt, els treballs que precedeixen foren llegits en la vetllada necrològica que el dia 12 de març prop-passat va dedicar l'ATENEU a D. Ildefons Suñol y Casanovas.

L'acte va revestir severa solemnitat. En el tester del saló d'actes, sobre la tribuna, figurava el retrat que, com saben els nostres llegidors, han ofert a l'ATENEU una porció de socis, bons amics del difunt. En la presidència de la sessió, además del President de la societat y membres de la Junta Directiva, hi figuraren el germà y el germà polític d'en Suñol, en representació de la família.

El Secretari general, D. Daniel Girona, va donar lectura de la part de l'acta de la sessió corresponent, en que es va acordar aquest tribut pòstum a l'il·lustre ateneïsta, com també del document en que s'ofereix a la casa el retrat desusdit. Y, pel mateix torn en que apareixen publicats en el present número, foren llegits els estudis dels senyors Gubern, Carner, Soldevila y Domènech y Montaner, interromputs y coronats tots ells per rumors d'aprovació y aplaudiments entusiàstics, que demostraren l'emoció ab que els havia escoltat la nombrosa concurrencia.

No s'ha volgut retrassar la seva publicació; y encara que ha sigut necessari augmentar el número de planes ordinari, ha acordat la Junta Directiva que sortís tot d'un cop el fruit de dita sessió necrològica, que constitueix un record digne de l'eminent patrici a qui es consagra y que, juntament ab la fototipia unida al present fascicle, perpetuarà la semblança material y espiritual del plorat home públic.

*

Des de la crònica anterior, han tingut lloc a l'ATENEU els actes següents:

D. Joan Givanel, va donar, el dia 20 de març, una conferencia sobre el tema : *Una mascarada cervantina celebrada a Barcelona l'any 1633*. Després d'exposar la ràpida popularisació del *Quijote* des de sa sortida en 1605, va ressenyar les principals manifestacions de sa influencia en altres llibres, en el teatre y en festes y mascarades com la que li servia d'assumpte. Contà, després, la manera com havia arribat a son coneixement un follet publicat a Barcelona l'any expressat y que descriu la gran funció o mascarada que es va dedicar al Cardenal-infant, Virrei de Catalunya, tota composta de motius y personatges cervàntics : D. Quixot, Dulcinea, Sanxo, y una porció de cavallers andants que es mencionen en l'immortal novela. El Sr. Givanel va anar llegint l'entretingut opuscle y aplicant-l'hi discrets comentaris d'erudició per fer-lo comprensiu fins als menys versats en crítica cervantina.

*

El dia 26 de maig va inaugurar-se el cicle de conferències destinades a commemorar el VI.^è centenari de la mort de Ramon Lull, ocupant l'estrado, ademés del conferenciant, Mn. Llorenç Riber, Mestre en Gay Saber, el president de l'ATENEU, D. Joseph M.ª Roca, y el de la secció de Literatura, D. Ignasi de Janer.

El senyor Roca, previes unes breus y caluroses paraules exposant el propòsit y ponderant aquella gran figura catalana del XIII.^èn segle, va concedir la paraula a Mn. Riber, el qual va donar lectura a un magnífic treball sobre *La vida y l'obra del Doctor Il·luminat*. Traça en ell la biografia del portentós personatge, aprofitant els materials reunits pels cronistes antics y pels investigadors moderns, y interpreta ab tant sentit històric com intuició poètica els innombrables passatges autobiogràfics que el mateix Lull deixà dispersos en sos llibres, discutint ab acertada crítica el valor de les tradicions y llegendes conservades o forjades en torn de sa figura; tot en un estil literari y ric, palpitant d'emoció y de fines delicadeses de psicologia.

El dia 1.er de juny va seguir el torn Mn. Josep Casadesús, dissertant sobre *L'Art Magna*. El conferenciant té un especial domini d'aquest genre de dissertacions y sapigué reduir a formes agradoses y clares lo intrincat de l'assumpte. En l'introducció va explicar les varies opinions que de *L'Art Magna* s'han format durant sis segles, els llibres principals en que s'exposa des de 1272 a 1308 y l'importancia que té com a «sistema de pensament, únic en l'història del món». Passa al mecanisme extern, explicant, ab clares projeccions, els set cercles y les esquemes de *L'Art Magna* primitiva, les quatre figures de *L'Art Magna* simplificada, el tecnicisme extraordinari que s'hi emplea y la manera com funciona el conjunt. Entra, llavors, en l'exposició del sistema interior, descrivint la filosofia, que porta *corona de plata* al pujar de les criatures a Déu y *corona d'or* al baixar de Déu a les criatures, engendrant la Ciència universal. Va discórrer sobre la qüestió dels orígens, les opinions oposades y les varies contradiccions d'elles, deduint que Ramon Lull fou un *original* sublim en l'ambient de l'edat mitjana, cristià en la seva essencia, però ab ressabis aràbics, helènics y orientals. En la controversia sobre l'ortodoxia, defensà vigorosament la fe y la ciencia lulianes, explicant el furor ab que foren atacades mig segle després del martiri, y l'ignorancia ab que encara avui se les recusa. A l'examinar, finalment, el valor científic de *L'Art Magna*, va trobar-lo molt gran en el mecanisme com a medi nemotècnic y abreviatu; en el dubte metòdic; en el *ascens* de l'enteniment que anticipa l'*Organon* baconià y en el *descens* aplicat a la Teologia.

En vista de lo avençat de l'estació quedaren suspeses les conferències fins al pròxim octubre, en quals començos continuaran; y, ademés, la Junta Directiva va pendre l'acord de publicar-les en un volum especial del present BUTLLETÍ perquè quedin com a record d'una data tan memorable y de la contribució aportada per l'ATENEU a la general glorificació de l'insigne polígraf.

*

El dia 5 de juny, una molt distingida representant de la «Creuada de les dones franceses», Mme. Jouven, vinguda de París ab aquest objecte, va donar una conferència en vindicació y elogi de les seves compatriotes. El públic fou nombrosíssim; y després d'un paraules de presentació, pronunciades pel President de l'ATENEU, Mme. Jouven, saludada ab aplaudiments y aclamacions al posar-se de peu, va llegir un hermós treball, en el qual passa revista a totes les abnegacions y heroïsmes de la dona francesa, posats de relleu ab motiu de la terrible guerra, des de sa obra de silencis encoratjament en els fogars, fins a les iniciatives públiques més ardides y

complicades per a l'hospitalisació y assistència de ferits, viudes, orfes y abandonats. Un grup de socis de l'ATENEU va oferir a la conferenciant una preciosa corbella de flors adornada ab llaços dels colors nacionals de França y de Catalunya.

*

Els dies 10 y 16 de juny y ab motiu de l'Exposició Anglada, que tan forta sensació havia produït en els cercles artístics, D. Salvador Sanpere y Miquel va donar dues conferències destinades a explicar *L'Obra d'En Hermenegild Anglada y Camarassa*.

Començà, el conferenciant, per dir que constituïa un cas únic en l'història de les arts el fet d'assistir un autor en vida a sa pròpia apoteosis, com li passava a l'Anglada, a pesar de que encara té moltes coses dintre y no s'ha donat tot. Va explicar, seguidament, les sensacions diverses que havia rebut a l'exposició fins que va comprendre el sentit íntim d'aquella pintura, indicant que l'obra d'art no val per sí mateixa sinó per ésser manifestació d'un temperament y una personalitat, y va dividir les produccions pictòriques en dues classes : pintures decoratives y pintures expressives, mostrant-se conforme ab quants han afirmat que l'Anglada és un pintor essencialment decoratiu. Va descriure, també, la pintura decorativa, senyalant els seus caràcters, diferències y límits, y des d'aquest moment se fa difícil, no seguir, però sí estrictar al docte dissertant per l'abundor mateixa de les seves observacions, cites, textos gràfics y exemples que adueix per comparació o precedent. Basti dir que les esmentades conferències, il·lustrades ab oportunes projeccions y per a les quals foren col·locats en el saló d'actes cinc o sis dels quadros més representatius de l'Anglada, constitueixen sens dubte l'estudi més fort que s'hagi fet fins ara del gran artista català, y serviràn, segurament, de base a alguna publicació futura del senyor Sanpere.

*

Aprofitant la tornada a Barcelona del jove y eminent violoncel·lista, paísà nostre, en Gaspar Cassadó, la Junta Directiva, ab el nom de *Vetllades d'Art*, va organitzar una serie de tres audicions, reservades exclusivament als socis y llurs families, que mereixeren una acollida excel·lent.

Els programes foren els següents:

Dia 15 de març : Sonata en *re* major, de Beethoven (violoncel·lo y piano), pels senyors Cassadó y Longás; cantata d'*Adelaida*, de Beethoven, gavota y racontó de *Manon*, de Massenet, per la senyoreta Montero; *Cygne*, de Saint-Saëns, *Tarantelle*, de Popper, y *Variations symphoniques*, de Boëllman, pel senyor Cassadó (violoncel·lo).

Dia 22 : Trio a cordes, en *re* major, de Beethoven, pels senyors Perelló, Musolas y Cassadó; Sonata en *la*, de Brahms, pels senyors Vives y Perelló; Quinteto en *fa*, de César Frank, pels senyors Vives, Perelló, Grau, Musolas y Cassadó.

Dia 29 : Sonata en *fa*, de Beethoven, pels senyors Longás y Cassadó; *Evocació*, d'Albéniz, *Las Quejas* (Goyescas), de Granados, y *Mort d'Isolda*, Wagner-Liszt, pel senyor Longás; Concert en *re* major, de Haydn, pel senyor Cassadó.

L'èxit d'aquestes escollides sessions íntimes serà motiu, probablement, de que es repeteixin en el curs pròxim, preparades ab tota cura, tant per lo que respecta als executants com a la combinació y interès dels programes.

També, el dia 2 de juny, va donar un concert de piano, fortament aplaudit, el jove concertista Juli Pons del Castillo, tocant el concert *italià*, de Bach, la *patètica*, de Beethoven, y altres composicions menors de Hændel, Chopin, Schumann y Liszt.

Tipografia L'Avenç : Massó, Casas & C^a : Rambla de Catalunya, 24 : Telefon 115 : Barcelona